

Opinnäytetyö AMK

Liiketoiminnan koulutusohjelma

Juridiikka

2012

Tuula Grönroos

LAPSEN ELATUS SOPIMUKSEN LAIMINLYÖNTI

– syitä ja seurauksia

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Grönroos Tuula

LAPSEN ELATUSSOPIMUKSEN LAIMINLYÖNTI

– syitä ja seurauksia

Elatustuki siirrettiin Kelan tehtäväksi 1.4.2009. Tällöin tuli voimaan uusi elatustukilaki (580/2008). Elatustuen maksamisen lisäksi Kelan tehtäväksi siirtyi elatusavun takaisinperintä. Tämä elatusapuvelka oli vuonna 2009 yhteensä 236,8 miljoonaa euroa. Tämä opinnäytetyö tehdään Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiirin toimeksiannosta. Vakuutuspiirissä asuu 228 000 asukasta 23 erikokoisessa kunnassa. Tämän työn tavoitteena on selvittää, miksi elatussopimusta ei noudateta ja voidaanko Kelassa esimerkiksi tiedotuksella vaikuttaa elatussopimukseen liittyvissä asioissa.

Tutkimusnäkökulma on empiirinen ja työssä tutkitaan sopimusoikeudelliselta kannalta, miksi elatussopimusta ei noudateta. Tutkimuksella selvitetään asian nykytilaa ja miten voitaisiin vaikuttaa siihen, että elatusapuvelat vähenisivät. Tutkimuksen kohteena ovat Kelasta elatustukea elatusavun sijaan hakeneet asiakkaat. Tämän lisäksi selvitetään Kelan palveluneuvojien ja etuuden käsittelijöiden mielipidettä asiasta. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen.

Haastateltujen asiakkaiden, palveluneuvojien ja etuuden käsittelijöiden mielestä elatustuen laiminlyönnin suurin syy on elatusvelvollisten huono taloudellinen tilanne. Muita syitä olivat tietämättömyys, välinpitämättömyys ja vanhempien huonot välit. Sekä asiakkaiden että Kelan toimihenkilöiden mielestä selkeät tiedotteet, hakemuslomakkeet ja päätökset ovat tärkeitä tässä monimutkaisessa elatusasiassa. Näiden avulla voidaan välttää myös takaisinperintöjä. Myös Kelan ja sosiaalikeskusten lastenvalvojen yhteistyö on tärkeää. Lisäksi tämä työ tulee toimimaan elatustukiasioiden käsikirjana.

Elatustukea maksetaan laiminlyödyn elatusavun sijaan. Kela perii maksamattoman elatusavun elatusvelvolliselta. Mikäli elatusapua ei muuten makseta, se peritään ulosotossa. Jos elatusvelvollisen tulot laskevat, elatussopimusta tulisi muuttaa. Tietämättömyyteen, välinpitämättömyyteen ja kiusantekoon voidaan vaikuttaa tiedottamisella.

ASIASANAT:

Elatusapu, elatustuki, elatussopimus, elatusvelvollinen, maksuvapautus

Grönroos Tuula

NEGLECT OF CHILD MAINTENANCE AGREEMENT

- reasons and consequences

Kela, the Social Insurance Institution of Finland, took over the administration of the child maintenance allowance scheme from the municipal authorities on 1 April 2009. At the same time the new Child Maintenance Act (580/2008) took effect. Kela also received the right to collect the debt of the child support. The amount of the debt was 236,8 million Euros. This thesis was carried out as an assignment by the Kela Insurance District of Varsinais-Suomi. 228 000 people live within the district at 23 different municipalities. The main objective of this thesis was to find out why the child support is neglected and if there is something to be done at Kela, maybe more information could be given.

The research method was empirical and contractual. The phrasing of the question is qualitative. The idea of this work was to find out why the child support agreement is defaulted and what could be done to decrease the amount of the debt. Research subjects were the clients who have applied for the child maintenance allowance to compensate the unpaid child support. Research subjects included also customer servants and officials who grant child benefits at Kela.

The clients, Kela customer servants and officials were of the opinion that the main reason for this is the ailing economic situation of the parents with maintenance responsibilities. The other reasons were unawareness, indifference and the disagreements between the parents. They all think that easy, clear information in announcements, in applications and in decisions are important in this complicated matter. With these issues also claims for recovery can be avoided. The cooperation between Kela and social welfare offices seems to be important. In addition this thesis could serve as a manual at Kela offices.

The child maintenance allowance is paid when a parent with maintenance responsibilities has not paid the child support in accordance with an agreement or court decision. Kela will recover the child maintenance allowance from the parent even by execution procedure. If a person liable for maintenance is on low income, the child support agreement should be amended. Providing adequate information would have an impact on ignorance indifference and teasing.

KEYWORDS:

a child support, a maintenance assistance, an alimony, a child maintenance allowance, a liability to provide maintenance, an exemption

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LAPSEN HYVINVOINNIN TAKEET	11
2.1 Lapsen huolto	11
2.2 Isyden toteaminen tai vahvistaminen	13
2.3 Oikeus elatukseen ja elatusvastuu	16
2.4 Elatusapu	18
2.5 Elatusavun määrä	19
2.6 Elatustuki	23
2.7 Elatusavun perintä	25
2.8 Maksuvapautus	28
3 SOPIMUKSET KÄYTÄNNÖSSÄ	30
3.1 Yleistä sopimusoikeudesta	30
3.2 Elatussopimusten tekeminen	32
3.3 Sopimukset tuomioistuimissa	34
3.3.1 Huolto ja tapaaminen	34
3.3.2 Elatusavun määrä	36
3.3.3 Olosuhteiden muutokset	38
3.4 Sopimusten ongelmat	39
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	42
4.1 Kuvaus kohteesta ja tutkimusongelmasta	42
4.2 Mittausmalli	42
4.3 Tutkimusmenetelmät	44
4.4 Toteutussuunnitelma	45
4.5 Tutkimuksen hyödynnettävyyden arviointi	47
5 TULOKSET	48
5.1 Elatustuen käsittelijöiden vastaukset	48
5.2 palveluneuvojien vastaukset	50
5.3 Asiakkaiden vastaukset	53
6 YHTEENVETO	56
7 LÄHTEET	61

LIITTEET

- Liite 1. Kyselylomakkeen saatekirjeet
- Liite 2. Kyselylomake

KUVAT

- Kuva 1. Uusperheen elatusvastuut. 17
- Kuva 2. Elatustuki elatusavun sijaan 27
- Kuva 3. Oikeudellinen kaukonäköisyys (Sorsa 2009). 31

KUVIOT

- Kuvio 1. Sosiaalilautakunnan vahvistamat sopimukset elatusavusta ja lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta sekä isyyden vahvistamiset aikavälillä 2000 – 2010, kpl (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos). 13
- Kuvio 2. Perheet tyypeittäin vuosina 1950 – 2010 (Tilastokeskus). 16
- Kuvio 3. Mittausmalli. 43

1 JOHDANTO

Naapurin kahdeksanvuotias poika tuli koulusta kotiin ja tiedusteli äidiltään, että koska äiti ja isä aikovat erota. Äiti oli hämmästynyt ja ilmoitti, että eivät he ole eroamassa. Poika totesi, että hyvä niin, mutta että jos niin käy, niin hän haluaa edelleen asua samassa kodissa ja käydä samaa koulua. Asia oli askarruttanut pojan mieltä, koska hän oli kuullut saman syksyn aikana jo toisesta luokkatoveristaan, jonka vanhemmat olivat eroamassa ja lasten koulu vaihtumassa. Hän oli koulutovereidensa kanssa pohtinut asiaa. Hän siis varmuuden vuoksi ja vastaisuuden varalle ilmoitti oman mielipiteensä asuinoloistaan.

Meillä aikuisilla on usein mielikuva, että lapsilla on helppoa nykyajan Suomessa: perusasiat ovat kunnossa, kukaan ei näe nälkää, päivähoido ja terveydenhoito ovat maailman huippuluokkaa. Koulutustaso on Suomessa korkea ja kaikilla on mahdollisuus opiskella. Kuitenkin omaa ympäristöämme havainnoimalla voimme nähdä, että tietyt pysyvät olosuhteet nykyajan lapsilta usein puuttuvat. Koti ja kotikunta saattavat muuttua moneen kertaan jo pienellä lapsella. Näin tapahtuu usein esimerkiksi vanhempien vaihtaessa työpaikkaa. Samalla vaihtuvat myös lapsen hoitajat, koulut ja ystävät.

Toisinaan myös perhe, johon lapsi on syntynyt, muuttuu vanhempien erotessa. Lapsi jää esimerkiksi äidin luokse asumaan ja viettää isän luona viikonloppuja. Jossain vaiheessa omaan kotiin saattaa muuttaa uusi isä- tai äitipuoli ja samalla mahdollisesti myös tämän lapset. Joskus tämä uusperhe hajoaa ja lapsi totuttelee taas uudelleen elämään. Joskus vanhempien erotessa lapsi alkaa viettää matkalaukkuelämää: tämä viikko äidin luona, ensi viikko isän luona. Kun suuret lapsen elämään vaikuttavat ratkaisut tekee aina aikuinen, olisi suotavaa, että lapsen oikeus elatukseen ja molempiin vanhempiin toteutuisi lain ja vanhempien sopimuksen mukaisesti. Suotavaa olisi myös, että lakia noudatettaisiin siltä osin, että lastakin kuultaisiin.

Muutama vuosi sitten aikakauslehtihaastattelussa eräs perheterapeutti totesi, että mikäli vanhemmat olisivat pystyneet keskustelemaan ja sopimaan asioista, eivät he kai olisi koskaan eronneet. Tämä oli hänen vastauksensa kysymykseen, miksi vanhemmat niin usein riitelevät eron yhteydessä lapsen huoltoon ja tapaamiseen liittyvistä asioista. Kun lopulta näistä asioista päästään sopimukseen tai viime kädessä tuomioistuin niistä päättää, asioiden käytännön toteutuksessa on kitkaa eivätkä asiat hoidu sopimuksen mukaan. Lopulta näistä vanhempien riidoista kärsii aina lapsi.

Lasten asema ja oikeudet ovat aina olleet lähellä sydäntäni ja olen kahden lapsen äiti. Vasta kun ryhdyin työstämään tätä opinnäytetyötä ja perehtymään kaikkeen lapsilainsäädäntöön ja siitä kirjoitettuun materiaaliin, ymmärsin, mitä kaikkia velvollisuuksia lait minulle vanhempana ovatkaan asettaneet. Yleensä pienten lasten vanhemmat miettivät, onko ekologisempaa käyttää kestovaippoja kuin kertakäyttövaippoja ja mitä lisäaineita lapsen ruoassa on.

Sen sijaan moniko pienen lapsen vanhempi perehtyy siihen, mitä kaikkia velvollisuuksia lapsen kasvattamiseen liittyy. Suurimmalta osalta ne ovat itsestään selvyyksiä, kuten että ruumiillinen kuritus on kielletty ja että lapsi tarvitsee hoivaa ja hellyyttä. Ehkä silti YK:n lasten oikeuksien julistukseen tai EU:n ihmisoikeussopimukseen tai lapsen elatuksesta annettuihin suomalaisiin säädöksiin olisi hyvä vähän perehtyä. Ei varmasti olisi haitaksi perehtyä myös siihen, miten lasten elatus ja huolto Suomen lainsäädännön mukaan tapahtuu ja miten se tulisi hoitaa silloin, jos vanhemmat muuttaisivat eri talouksiin.

Vuonna 1984 voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta poisti merkityksen siltä, onko lapsi syntynyt avio- tai avoliitossa. Kun isyys on vahvistettu, lapsen oikeudet huoltoon ja elatukseen ratkeavat samojen säännösten mukaan siitä riippumatta, ovatko vanhemmat avioliitossa vai eivät (Gottberg, 2008, 4). Tällä hetkellä Suomessa 40 prosenttia lapsista syntyy avioliiton ulkopuolella, esikoislapsista tämä luku oli vielä suurempi eli 54 prosenttia. Nykyään ei enää puhutakaan ”lehtolapsista” tai ”au-lapsista”. Lapset ovat siis tasa-arvoisia ja tässä mielessä edellä mainittu laki on ollut

ajatukseltaan nerokas. Sen sijaan nykyään lapsillekin tuttuja termejä ovat: uusperhe, etävanhempi ja lähivanhempi.

Suomen lain mukaan lapsen vanhemmat ovat vastuussa oman lapsensa elatuksesta. Jos vanhempi ei asu lapsen kanssa samassa taloudessa, hän on velvollinen osallistumaan lapsensa elatukseen ja maksamaan elatusapua. Tästä elatusavusta tehdään vanhempien välillä sopimus. Elatussopimuksen vahvistamisesta säädetään lapsen elatuksesta annetussa laissa (704/1975). Elatussopimuksen vahvistaa joko kunnan sosiaalihuollon toimielin tai sen voi vahvistaa käräjäoikeus. Elatussopimuksella vahvistetaan se euromäärä, jolla elatusvelvollinen eli lapsen muualla asuva vanhempi on velvollinen osallistumaan lapsensa elatukseen.

Mikäli sitten tätä tehtyä ja vahvistettua sopimusta ei myöhemmin noudateta eikä elatusmaksua makseta, tähän sopimukseen perustuen lapsen ns. lähivanhempi voi kääntyä Kelan puoleen ja hakea elatustukea. Kela myöntää olemassa olevan, sosiaalikeskuksen lastenvalvojan tai käräjäoikeuden vahvistaman, elatussopimuksen perusteella elatustukea. Koska elatussopimus vanhempien välillä on voimassa eikä toinen osapuoli sitä noudata, Kela perii maksamansa elatustuen tältä laiminlyöneeltä osapuolelta takaisin. Viime kädessä perintä annetaan ulosottoviranomaisten tehtäväksi.

Kunta huolehti elatustuen maksamisesta aina vuoteen 2009. Kelan tehtäväksi tämä siirtyi huhtikuussa 2009. Tällöin tuli voimaan uusi elatustukilaki (580/2008) ja entinen elatusturvalaki ja elatusturva-asetus kumottiin. Elatustukea voidaan maksaa maksamattoman elatusavun sijaan sekä esimerkiksi silloin, kun elatusapua ei ole vahvistettu lainkaan. Tällainen tilanne syntyy, jos lapsen isyyttä ei ole vahvistettu tai vanhempi on yksin ottanut lapsen ottolapsekseen.

Kun elatustuen maksaminen siirrettiin Kelan tehtäväksi, yhtenä syynä oli, että Kelassa on käytössä hyvät atk-järjestelmät ja tekniset valmiudet tämän etuuden hoitamiseen. Elatustuen maksamisen lisäksi Kela hoitaa tähän liittyvät perintäasiat, kuten elatusavun takaisinperinnän. Elatusapuun liittyvät perintäasiat ovat lisääntyneet viime vuosien aikana ja perintäasiat työllistivät

liikaa sosiaaliviranomaisia. Kaikkia Kelan etuuksia koskevat hankalat takaisinperintäasiat on keskitetty perintäyksikköihin, joita Kelan sisällä on perustettu eri puolille Suomea.

Työskentelen Kelassa ja tämä uusi etuus kiinnosti minua ja erityisesti se, miksei elatussopimusta noudateta tai elatusapua makseta. Kyseessä on sopimus ja sopimukset on pidettävä. Eivätkö ihmiset miellä tätä sopimusta samanlaiseksi sopimukseksi, kuin esimerkiksi pankkilaina ja sen takaisin maksaminen? Jos elatusvelvollinen ei maksa elatusapua, lapselle voidaan hakea Kelasta elatustukea sen sijaan. Kela perii myöhemmin elatusvelvolliselta maksamattoman elatusavun takaisin.. Tämä elatusapusaatavien perintäkanta on viime vuosien aikana lisääntynyt. Miksi? Onko syynä taloudellinen taantuma ja entisten puolisoiden huono taloudellinen tilanne? Onko taustalla myös mahdollisesti tietämättömyyttä näistä asioista?

Vai eikö entisille puolisoille haluta maksaa tätä omien lasten elatusapua? ”Ex-puolisolle en mitään maksa” –ajatus on tullut aina välillä ilmi jokapäiväisessä keskustelussa. Erään entisen aviomiehen kommentti siitä, että ex-vaimo käyttää elatusavun kuitenkin omiin harrastuksiinsa, ei välttämättä ole harvinainen. Lainsäädäntö lähtee kuitenkin siitä, että vain vanhemmilla on velvollisuus elättää omat lapsensa ja elatus tapahtuu vanhempien omien tulojen suhteessa. Elatussopimusten tekeminen on lisääntynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2000 tehtiin noin 32 000 elatussopimusta, kun taas vuonna 2010 niitä tehtiin yli 42 000. Perheiden yleistyvää hajoamista on yksi syy myös elatussopimusten laiminlyönnin lisääntymiseen. Taloudelliset vaikeudet, kuten työttömyys ja pätkätyöt vaikuttavat varmasti myös asiaan.

Teen tämän opinnäytetyön oman vakuutuspiirini toimeksiannosta. Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiiriin kuuluu noin 228 000 asukasta ja 23 erikokoista kuntaa. Pieniä kuntia ovat esimerkiksi Pyhäranta ja Marttila, suuria taas Raisio ja Salo. Tarkoituksena on selvittää, miksi elatussopimusta ei noudateta ja voitaisiinko asialle tehdä jotain esimerkiksi Kelassa, mahdollisesti tiedotusta lisäämällä. Tavoitteena on, että tästä on hyötyä myös Kelan henkilökunnalle silloin, kun he kaipaavat asiasta jonkinlaista käsikirjaa.

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on ongelmalähtöinen ja empiirinen. Opinnäytetyössä tutkitaan asian nykytilaa ja miten siihen voitaisiin vaikuttaa. Tutkimusmenetelmä on kvalitatiivinen. Tutkimuksessa haastatellaan Kelan elatustuen saajia sekä Kelan elatustukiasioiden käsittelijöitä ja erikokoisten kuntien sosiaaliviranomaisia, lähinnä lastenvalvoja.

Kun ihmiset käyvät liikeneuvotteluja tai suunnittelevat asunnon tai auton ostoa, he perehtyvät yleensä tarkoin kaupan ehtoihin. Lainaneuvotteluja saatetaan käydä useassakin pankissa asuntoasioissa ja liikesopimukset varmistetaan huolellisesti. Sen sijaan lapsen huoltoa, elatusta ja tapaamisoikeutta koskeva sopimus saatetaan tehdä hyvinkin nopeasti, vaikka kyseessä on sopimusoikeudellisesti sitova asiakirja. Kyseessä on kuitenkin kaikkia osapuolia koskeva, useitakin vuosia kestävä sopimus. Pienten lasten kohdalla kyseessä voi olla jopa 18 vuotta kestävästä sopimuksesta, jota tulee noudattaa samoin, kuin pankin kanssa tehtyä sopimusta lainasta.

2 LAPSEN HYVINVOINNIN TAKEET

2.1 Lapsen huolto

Vuonna 1984 voimaan tullut laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 säättää, että lapsilla on oikeus saada hoivaa, huolenpitoa ja riittävän tasoinen elatus vanhemmiltaan. Lapsen tulee saada osakseen ymmärtämystä ja hellyyttä sekä hänelle tulee antaa turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä hänen taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaava koulutus. Hänen kasvamistaan vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea.

Lain 4 § määrittelee vanhemman, huoltajan tehtävät. Lapsen kehitys ja hyvinvointi tulee turvata. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja muista henkilökohtaisista asioista. Ennen päätöksen tekoa vanhemman on neuvoteltava asioista lapsen kanssa hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen. Lapsen toivomuksiin ja mielipiteisiin tulee kiinnittää huomiota. Huoltaja edustaa lasta, ellei toisin ole säädetty tai määrätty.

Lain 5 § perusteella huoltajat yhdessä vastaavat lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja heidän tulee yhdessä tehdä lasta koskevat päätökset. Tämä säännös antaa selkeän kuvan siitä, mitä yhteishuoltajuudelta vaaditaan. Parisuhteen tyyppistä tai asumisolosuhteista riippumatta vanhemmilta edellytetään yhteistoimintaa, yhteistä päätöksentekoa ja vastuun kantamista. (Gottberg 2008, 167.)

Vanhemmat, jotka ovat avioliitossa keskenään, ovat molemmat lapsensa huoltajia. Jos vanhemmat eivät ole keskenään naimissa, lapsen huoltaja on äiti. Esimerkiksi avoliitossa isä voi tunnustaa lapsen ja vanhemmat voivat sopia siitä, että he ovat molemmat huoltajia. Kirjallisen sopimuksen vahvistaa sen kunnan sosiaalilautakunta, missä lapsi asuu. Sosiaalilautakunnan on harkittava ennen sopimuksen vahvistamista, onko sopimus lapsen edun mukainen. (Litmala 2002, 64.)

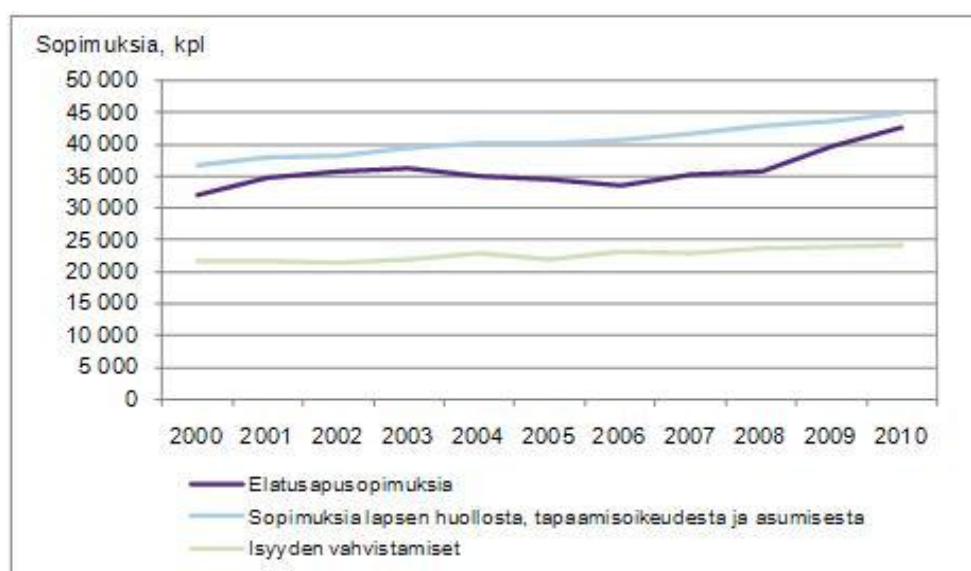
Sosiaalilautakunta vahvistaa sopimuksen huollosta ja tapaamisoikeudesta myös silloin, jos vanhemmat eroavat. Eron yhteydessä vanhemmat voivat sopia lapsen huollosta siten, että huolto on molemmilla vanhemmilla yhteisesti tai että huolto uskotaan vain toiselle vanhemmalle. Sopimuksella vahvistetaan myös se, kumman luona lapsi asuu.

Jos vanhemmat eivät pääse huollosta, tapaamisoikeudesta tai elatusmaksun määrästä sopimukseen, asia voidaan viedä käräjäoikeuteen ratkaistavaksi. Käräjäoikeuden päätökseen voidaan hakea muutosta hovioikeudessa. Asia viedään sen käräjäoikeuden käsiteltäväksi, jonka alueella lapsi asuu (Litmala 2002, 66). Tuomioistuin voi uskoa lapsen huollon myös vanhempien ohella tai sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle, joka on antanut suostumuksensa tähän tehtävään. Tuomioistuimella on mahdollisuus tehdä huollosta päätös, jolla vanhempien huoltoa jaetaan näiden kesken (Gottberg, 2008, 166). Vanhemmat keskenään tai sosiaaliviranomaiset eivät voi tällaista sopimusta tehdä.

Tuomioistuin yleensä kuulee kunnan lasten valvojaa lapsen huoltoasiassa. Lapsen oma mielipide pyritään selvittämään ja ottamaan huomioon. Tämän selvittää tuomioistuimen pyynnöstä yleensä sosiaaliviranomaiset. Lasta itseään kuullaan tuomioistuimessa harvoin (Gottberg 2008, 165). Huoltoriidat ovatkin oikeuskäsittelyssä lisääntyneet. Kun avioeroissa ei enää tutkita syyllisyyttä, on tavallaan huoltoriitojen kulisseissa haettu parisuhteen päättymisen syitä (Litmala 2002, 117). Tällaisissa tilanteissa lapsi on aina kärsivä osapuoli. Hankalassa erotilanteessa nousevatkin pintaan vanhempien mustasukkaisuus, uudet parisuhteet ja muut ongelmat. Avioerolainsäädännön tarkoitus oli helpottaa erotilanteita eikä siirtää ongelmia huoltajuuskiistoihin.

Kun elatus- ja huoltosopimus on tehty, ne velvoittavat molempia vanhempia. Lapsella on oikeus tavata toista vanhempaansa ja saada tältä elatusta sovitun mukaisesti. Jos elatusvelvollinen vanhempi ei maksa, lapselle voidaan hakea elatustukea. Lapsella ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia vaatia itselleen tapaamisoikeutta toiseen vanhempaansa, jos tämä ei tapaamisoikeutta halua toteuttaa.

Huolto- ja elatussopimusten määrä on jatkuvasti noussut ja tilastokeskuksen mukaan 42 600 elatussopimusta on vahvistettu vuonna 2010 (Kuvio 1). Luku on kahdeksan prosenttia edellisestä vuodesta suurempi. Näistä sopimuksista 9 200 kpl oli sellaisia, joilla muutettiin aikaisemmin tehtyä sopimusta. Voimaan jääneitä elatussopimuksia oli 38 000 kpl. Vahvistamatta jääneitä elatussopimuksia oli noin 9 000 kpl. Vuodesta 2007 lukien näiden määrä on vuosittain huomattavasti lisääntynyt. Näistä sopimuksista yhteishuoltoon päädyttiin 93 prosentissa tapauksista, 6 prosentissa tapauksista huolto uskottiin äidille ja vajaassa yhdessä prosentissa isälle. Tiedot ilmenevät seuraavasta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisusta 13.6.2011: Lapsen elatus ja huolto 2010.

Kuvio 1. Sosiaalilautakunnan vahvistamat sopimukset elatusavusta ja lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta sekä isyyden vahvistamiset aikavälillä 2000 – 2010, kpl (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos).

2.2 Isyyden toteaminen, vahvistaminen ja kumoaminen

Isyyslain 5.9.1975/700 mukaan isyys voidaan joko todeta tai vahvistaa. Toteaminen tapahtuu avioliiton perusteella ja vahvistaminen puolestaan joko tunnustamisen pohjalta tai kanneteitse. (Gottberg 2008, 133.) Jos lapsen

vanhemmat ovat avioliitossa lapsen syntymähetkellä, lapsen isä on oletettaman mukaan äidin aviopuoliso ja lapselle merkitään heti väestörekisteritietoihin sekä äiti että isä.

Kumoaminen

Isyyttä ei siis tosiasiallisesti selvitetä erikseen, jos vanhemmat ovat avioliitossa. Koska isyys avioliitossa perustuu olettamaan, on tämän isyyden myöhäisempi kumoaminen tietyin edellytyksin mahdollista ja helpompaa, kuin avoliitossa asuneen isän isyyden kumoaminen, koska tällöin isyys on jo kerran tunnustettu ja vahvistettu. Avioeroihin liittyen joissakin tapauksissa isyysasia on saattanut ajankohtaistua ja aviomies haluaa tutkituttaa todellisen isyytensä. Isyyslain 35.3 § mukaan äidille ja isälle on annettu mahdollisuus nostaa isyyden kumoamiskanne vielä alkuperäisen määräajan jälkeen. Alkuperäinen määräaika on kaksi vuotta, koska perhettä ja lasta halutaan suojella. Vanhempien tulisi hoitaa asia vielä, kun lapsi on pieni. 35 § mukaan poikkeuksena myöhäiselle kanteen nostamiselle voivat olla erittäin painavat syyt ja erittäin painavana syynä voidaan pitää lääketieteellisten tutkimusten tuloksia siitä, että isä ei ole biologinen lapsen isä. Tilanteet näyttävät säännönmukaisesti liittyvän vanhempien välirikoon ja niinkin arkiseen seikkaan, kuin siihen, että elatusmaksuvelvollisuudelta vältyttäisiin. (Gottberg 2008, 150 – 151.)

Vahvistaminen

Jos vanhemmat asuvat avoliitossa, tulee isyys tunnustaa ja vahvistaa, ennen kuin lapsella on virallisesti isää. Isyyslain ajatuksena on ollut, että vain todellisia ja biologiseen sukulaissuhteeseen perustuvia isyyksiä vahvistettaisiin. Poiketen vanhasta, vuoden 1920-luvun laista, tämän lain tavoitteena oli löytää lapselle isä eikä elättäjä (Gottberg 2008, 134). Jokaisen avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen tunnustamiseen liittyy lakisääteinen isyyden selvittäminen (isyyslaki, 2 luku).

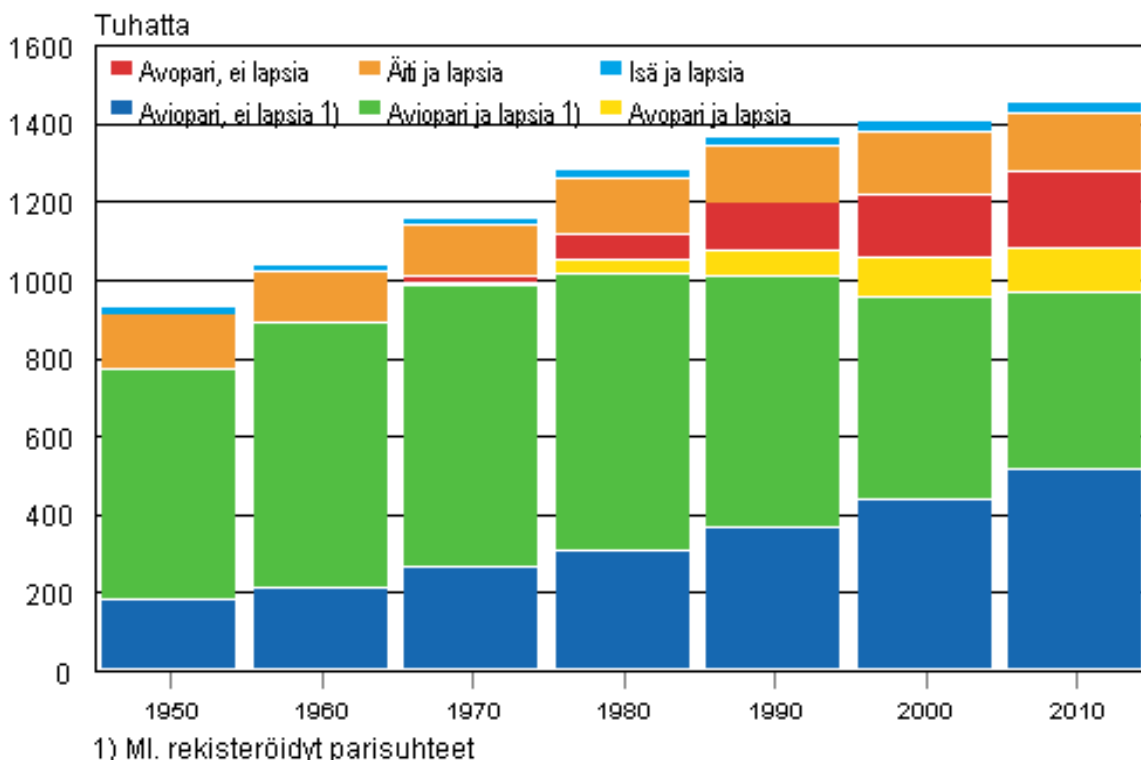
Isyyden selvittämisestä huolehtii äidin kotikunnan lastenvalvoja lain 6 § mukaisesti. Ennen selvityksen aloittamista on lastenvalvojan varattava äidille tilaisuus selvittämistä koskevaan neuvotteluun. Jos äiti on kirjallisesti

ilmoittanut, että vastustaa isyyden selvittämistä, ei lastenvalvoja saa jatkaa selvittelyä, jos lapsi on äidin huollossa ja hoidettavana. Äiti, joka haluaa lastenvalvojan huolehtivan isyyden selvittämisestä, on velvollinen tämän lain mukaan antamaan tarpeelliset tiedot kaikista asiaan liittyvistä seikoista. Joissakin tapauksissa nykyään käytetään hyväksi DNA-tutkimuksia. Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta on annettu laki (3478/2005).

Avoparien kohdalla on nykyään siirrytty yksinkertaisempaan menettelyyn lapsen tunnustamisasiassa, vaikka varsinaisesti lakia ei ole muutettu tässä asiassa. Avoliitot ovat lisääntyneet ja näin ollen myös lastenvalvojen työtaakka. Jo vuonna 1999 ns. isätoimikunta on ehdottanut, että avoliitoissa siirryttäisiin tietynlaiseen ilmoitusmenettelyyn ja että selvittelyä yksinkertaistettaisiin. Avoparit yleensä ottavatkin yhteyttä sosiaalitoimeen varsin pian lapsen syntymän jälkeen saadakseen asian hoidetuksi ennen kuin lapselle annetaan nimi. Tällöin lapselle voidaan heti kasteen tai rekisteröimisen yhteydessä antaa isänsä sukunimi.

Isyyden tunnustaminen ei ole mahdollista etukäteen, vaan vasta lapsen syntymän jälkeen. Isyyden selvittämistä ja tunnustamista koskevat asiakirjat on sosiaalitoimesta toimitettava toimialueen maistraatille, joka hyväksyy tunnustamisen. Maistraatin on tutkittava, että tunnustaminen on tapahtunut muodollisesti oikein ja että tarvittavat kuulemiset ja hyväksymiset on hankittu (Gottberg 2008, 139).

Kuvio

Kuvio 2. Perheet tyypeittäin vuosina 1950 – 2010 (Tilastokeskus).

Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli perheitä vuoden 2010 lopussa 1 455 000. Määrä on kasvanut edellisestä vuodesta 4 600 perheellä, mutta kasvu oli kuitenkin pienempää kuin edellisenä vuonna, jolloin se oli 6 100 perhettä. Perheiden määrä on kuitenkin Suomessa pienentynyt. Vuonna 1990 perheisiin kuului 82 prosenttia väestöstä, kun vuonna 2010 perheisiin kuului 76 prosenttia väestöstä. Lapsiperheitä (lapsi on alle 18-vuotias) oli 582 000. Niin äiti ja lapsi –, kuin isä ja lapsi – perheiden määrä näyttää vakiintuneilta.

2.3 Oikeus elatukseen ja elatusvastuu

Lapsen oikeudesta riittävään elatukseen säädetään lapsen elatuksesta koskevan lain (5.9.1975/704) 1 §:ssä. Vanhemmat vastaavat lapsen elatuksesta kykynsä mukaan. Vastuu jakautuu nimenomaan näin eikä vanhempien kesken

tasen (Gottberg 2008, 195). Tätä elatuskykyä arvioitaessa otetaan huomioon heidän ikänsä, työkykynsä ja mahdollisuutensa osallistua ansiotyöhön, käytettävissä olevien varojen määrä ja myös lakiin perustuva muu elatusvastuu. Laki määrittää lapsen elatuksen perusteet. Lapsen tulee saada riittävä elatus hänen ikäänsä ja henkilökohtaiset tarpeensa huomioon ottaen (Niemi 2007, 3).

Lain tavoite oli sisällyttää kaikki lapsia koskevat normit samaan lakiin ja tämä laki myös edisti tavoitetta saattaa kaikki lapset samanarvoiseen asemaan (Gottberg 2008, 194). Laissa mainitaan myös, että esimerkiksi lapsen kehitystaso otetaan huomioon, samoin vanhemmat ovat velvollisia vastaamaan hänen koulutuksestaan aiheutuneista kuluista myös sen jälkeen, kun hän on täyttänyt 18 vuotta, mikäli se katsotaan kohtuulliseksi. Lain mukaan vain ja ainoastaan vanhemmat ovat velvollisia elättämään lapsensa. Elatus ja huolto ovat kuitenkin erikseen pidettäviä asioita. Vanhempi on aina elatusvelvollinen, vaikka ei olisikaan lapsen huoltaja (Niemi 2007, 4).

Kuva 1. Uusperheen elatusvastuut.

Perheessä voi asua minun, sinun ja meidän lapset. Vanhemmat ovat kuitenkin elatusvastuussa omista biologisista ja adoptoiduista lapsistaan, asuivatpa he sitten samassa taloudessa tai toisen vanhemman luona.

Lapsen riittävää elatusta ja vanhempien elatusvastuuta koskeva lainsäädäntö konkretisoituu vasta sitten, jos lapsen elatukseen tulee häiriö (Litmala 2002, 174). Tällöin tämä lainsäädäntö otetaan huomioon elatussopimusta tehtäessä ja lapsen elatusapua maksettaessa. Välttämättä mitään häiriötilannetta ei ilmene koskaan, vaan lapsen elatus tapahtuu sovitun mukaisesti vuodesta toiseen.

2.4 Elatusapu

Lain 2 luvussa säännellään elatusavusta. Elatusavun määrä ja suorittamistapa kirjataan sopimukseen, jonka sosiaalikeskus vahvistaa tai vaihtoehtoisesti tuomioistuimien päättää. Lasta edustaa hänen huoltajansa eli se vanhemmista, jonka luokse lapsi jää asumaan tai muu laillinen edustaja. Elatusapua on suoritettava kuukausittain etukäteen, jos muusta ei ole sovittu eli sen tulee olla lapsen käytettävissä kuukauden 1. päivä.

Ennen sopimuksen vahvistamista sosiaalilautakunnassa lastenvalvoja tutkii, onko sopimus kohtuullinen ja voidaanko se vahvistaa. Sosiaaliviranomainen tutkii lasta koskevat, tekeillä olevat huolto-, tapaamis- ja elatussopimukset lapsen edun kannalta. Jos vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen elatusavun määrästä, asia voidaan viedä tuomioistuimen ratkaistavaksi. Elatusapuasia saatetaan ratkaista tuomioistuimessa myös esimerkiksi lapsen huoltajuusasian yhteydessä (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, 14 §).

Elatusapu kuuluu aina lapselle itselleen ja hänen kanssaan asuva huoltaja vain edustaa lasta elatusasiassa (Litmala 2002, 180). Lapsen turvana on aina tulevaisuuteen kohdistuva elatusvaade. Hänelle voidaan aina vahvistaa elatusapu, jos lapsi on jäänyt vaille elatusta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, jos vanhempien keskinäisellä sopimuksella on vahvistettu, että toinen puolisoista saa itselleen omistukseensa perheen yhteisen asunnon, johon hän jää lasten kanssa asumaan eikä toinen puolisoista vaadi siitä osuutta itselleen osituksessa. Tällöin tällä ositusosuudellaan hän kuittaa tulevat elatusmaksut maksetuiksi. Lapsen on siis kuitenkin saatava tarvitsemansa jatkuva elatus.

2.5 Elatusavun määrä

Vanhemman elatusvastuu perustuu lakiin. Siksi elatusavun määrää laskettaessa otetaan huomioon vain omat biologiset lapset ja aviopuoliso. Mahdollisesti samassa taloudessa asuvia puolison lapsia ei oteta huomioon eikä myöskään avopuolisoa (Niemi, 2007, 6).

Esimerkiksi tästä on tilanne, jossa lapsi asuu äidin luona. Isä asuu uuden aviopuolisonsa kanssa taloudessa, jossa asuu vaimon kolme alaikäistä lasta ja aviopuolisoiden yksi yhteinen lapsi. Isän elatusapua määrättäessä otetaan huomioon uusi aviopuoliso ja uuden perheen yhteinen lapsi. Vaimon edellisestä avioliitosta olevaa kolmea lasta ei oteta huomioon määrättäessä elatusapua isän edellisestä liitosta olevalle lapselle.

Elatusavun suuruuden määräytymisessä on käytetty moninaisia laskentatapoja. Vanhemmat ovat voineet sopia siitä keskenään ja kunnissa ohjeet ja menettelyt ovat vaihdelleet. Usein sitä ei ole kunnassa vahvistettu lakisääteistä elatustukea pienemmäksi, jonka määrä vuonna 2011 on 142,86 euroa ja vuonna 2012 indeksikorotuksella tarkistettuna 147,96 e/kk. Usein lastenvalvojien laskennassa on käytetty tiettyä prosenttiosuutta elatusvelvollisen nettopalkasta. Tyypillisesti se on ollut noin 10 - 15 prosenttia (Niemi 2007, 14). Esimerkiksi 2000 euron nettopalkastaan elatusvelvollinen on näin sovittuna maksanut 200 euroa elatusapua.

Vanhemman elatuskyvyllä on merkitystä elatustukea määrättäessä, koska vanhemmalla on elatusvelvollisuus ja elatustukilain 2 § mukaan vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan. Vanhemman opiskelu on esimerkiksi sellainen hyväksyttävä syy, joka otetaan elatuskykyä arvioitaessa huomioon. Opiskelu on elatusvelvollisen kannalta tarkoituksenmukaista. Elatuskyvyn arvioinnissa ei suhtauduta suopeasti sellaiseen tapaukseen, jossa elatusvelvollinen on pienituloinen välttääkseen elatusvelvollisuuttaan (Niemi 2007, 5). Tällöin tulee tutkittavaksi potentiaaliseen elatuskykyyn perustuva elatusvastuu.

Vahvistetun elatusavun määrää ja suorittamistapaa voidaan muuttaa sopimuksella tai tuomiolla, mikäli olosuhteissa on tapahtunut olennaisia muutoksia. Jos elatusvelvollinen on joutunut työkyvyttömyyseläkkeelle ja elatussopimus on perustunut hänen palkkatuloonsa, voidaan elatussopimusta muuttaa. Näin määrätään lapsen elatuksesta annetun lain 11 §:ssä.

Koska elatuksen pysyvyyttä ja jatkuvuutta on laissa haluttu korostaa, ei elatussopimusta muuteta tilapäisen ja lyhytaikaisen tulojen laskemisen vuoksi. Tätä on kuitenkin kritisoitu, koska epäoikeudenmukaiseksi koettu elatusapu, jota on yritetty alentaa eikä ole onnistuttu, jätetään helposti maksamatta (Litmala 2002, 31). Toisaalta ei ole olemassa sellaista syytä, miksi elatusavun muuttamista koskevaa sopimusta pitäisi arvioida eri tavalla, kuin ensimmäistä elatusapua koskevaa sopimusta (Salminen 2009, 294). Joissakin kunnissa onkin vahvistettu vanhempien määräaikaisia elatussopimuksia silloin, kun tulot ovat vaihtelevia.

Lain väljät kriteerit riittävän elatuksen määrittelemiseksi aiheuttaa toisinaan ongelmia. Eri kunnissa voidaan tehdä erilaisia sopimuksia samankaltaisissa tapauksissa. Ensisijainen elatuksen määräytyminen lähtee lapsen tarpeista, mutta sen enempää tuomioistuimilla, sosiaalitoimella kuin vanhemmillakaan ei ole tarkkaa käsitystä siitä, miten tämä riittävä elatus määriteltäisiin (Niemi 2007, 13). Usein ennen käytettyä ja aiemmin jo mainittua määräytymisperustetta, ”prosenttia palkasta” – periaatetta, onkin kritisoitua ja sen tueksi on luotu kunnissa erilaisia huomioon otettavia seikkoja. Kunnissa on myös jo aiemmin kiinnitetty huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, kuten harrastuskuluihin sekä siihen, mikä on vanhempien keskinäisten tulojen suhde.

Oikeusministeriön ohje 2007:2

Vuonna 2007 Oikeusministeriö on antanut ohjeen lapsen elatusavun laskemiseksi. Tämä on ohjeellinen säännös ja suositus eikä sitä tarvitse välttämättä noudattaa. Se antaa kuitenkin hyvän perustan sille, miten elatusmaksu voidaan laskea kohtuulliseksi. Ohje perustuu lapsen elatuksesta

annetun lain säännöksiin. Lähtökohtana on elatuksen tarve ja vanhempien oma elatuskyky.

Ohjeessa on maininta, että kuntataloudellisin näkökohdin kuntien vahvistama elatusapu ei yleensä ole alittanut kuntien maksamaa elatustukea. Ohjeessa kritisoidaan sitä, että kun lapsen elatuksesta annetun lain säännösten nojalla määritellään yksityisoikeudellista elatusavun suuruutta, ei merkitystä ole sillä muodostuuko elatusavun määrä julkisista varoista maksettavan elatustuen määrää suuremmaksi vai pienemmäksi. Tämä ohje ottaakin huomioon vanhempien tulot ja menot ja heidän yksilöllisen elatuskykynsä.

Lapsen tarpeita arvioitaessa otetaan huomioon yleiset ja erityiset kustannukset. Lapsen yleiset kustannukset vaihtelevat eri ikäkausina. Lapset on jaettu kolmeen luokkaan oman ikäkautensa kulutuksen perusteella: alle kouluikäiset, peruskoulun alakouluikäiset sekä tätä vanhemmat lapset. Summat perustuvat Tilastokeskuksen tietoon vuosilta 2001 – 2002 ja summaa on korotettu indeksillä vastaamaan vuoden 2011 euromääriä.

Erityisiä lasten kustannuksia ovat esimerkiksi lapsen asumiskustannukset tai vaikka kalliin harrastuksen kustannukset tai esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden aiheuttamat kulut. Jos lapsella on jatkuvia tuloja, kuten huomattavia pääomatuloja, ne otetaan huomioon menoja vähentävinä. Lapsen elatuksen tarvetta vähentävänä määränä lasketaan lapsilisän perusmäärä, kun taas mahdollinen yksinhuoltajakorotus on vanhemman tuloa. Lasten yleisten kuukausittaisten kustannusten määränä pidettiin vuonna 2011: 0-6 vuotiailla 274 euroa, 7-12 vuotiailla 318 euroa ja 13 - 17 vuotiailla 428 euroa kuukaudessa.

Vanhemman tulot, kuten palkkatulot ja palkkiot otetaan huomioon nettomääräisinä ja ansiotulosta tehtävät vähennykset, kuten matkat otetaan huomioon. Nettotuloon lisätään yksinhuoltajakorotus, jos vanhemmalla on siihen oikeus. Satunnaiset avustukset, kuten äitiysavustus ei ole tuloa. Sen sijaan esimerkiksi apuraha on tuloa.

Vanhemman yleisinä kustannuksina pidetään elinkustannuksia, jotka ohjetta tehtäessä ovat olleet yksinhuoltajalla 500 euroa. Erityiset kustannukset otetaan huomioon rajoitetusti ja sellaisia kustannuksia voivat olla esimerkiksi pitkäaikaisen sairauden hoidon aiheuttamat kulut. Asumiskulut otetaan huomioon kohtuullisina. Jos esimerkiksi äiti jää perheen entiseen yhteiseen kotiin lapsen kanssa, asumiskuluja voidaan tällä perusteella pitää kohtuullisina, vaikka ne olisivatkin vähän suuremmat kuin muutoin kohtuullisiksi katsottavat asumiskulut.

Vanhemman muut elatusvelvollisuudet ja mahdollinen uusperhe otetaan myös huomioon. Lapsen asumiskuluina otetaan huomioon 23 % asumiskuluista, jos hän asuu kaksin esimerkiksi äitinsä kanssa. Tällöin, jos asumiskulut ovat 400 euroa kuukaudessa, lapsen osuus niistä on 92 euroa. Äiti on oikeutettu varaamaan omiin asumiskuluihinsa 308 euroa. Kun molempien vanhempien tuloista vähennetään heidän kustannuksensa, saadaan selville heidän elatuskykynsä.

Tässä ohjeessa otetaan huomioon vain omat alaikäiset lapset elatuskykyä laskettaessa. Jos elatusvelvollinen asuu yhdessä uuden aviopuolionsa ja tämän lasten kanssa, uusi aviopuoliso otetaan huomioon, mutta aviopuolison lapsia ei oteta huomioon laskennassa. Tässä yhteydessä katsotaan myös, että avopuolisoiden välillä ei ole lakiin perustuvaa elatusvelvollisuutta, joten mahdollista avopuolisoa ei oteta huomioon. Koska kuitenkin joissakin tilanteissa muiden lakien nojalla sosiaalietuksien määrään vaikuttaa avopuolison tulot, voidaan tietyissä tilanteissa ottaa avopuolison elinkustannukset huomioon. Tällainen tilanne on silloin, kun uusi avopuoliso hoitaa kotona avopuolisoiden yhteistä lasta.

Elatuskykyjen vertailu lapsen elatuksen tarpeeseen määrää sen summan, millä vanhemmat osallistuvat lapsensa elatukseen. Laskennassa otetaan huomioon myös se, kuinka paljon lapsi viettää aikaa muualla asuvan vanhempansa luona. Tästä niin sanotusta luonapidosta tehdään vähennys, jos keskimääräinen aika öinä laskettuna on vähintään kahdeksan kuukauden aikana. Määrä lasketaan vuoden keskiarvona ja esimerkiksi 30 päivää (yötä) kesälomalla otetaan

huomioon, samoin arkiyöt ja viikonloppuyöpymiset. Se, montako yötä lapsi viettää etävanhemman luona, on helpommin huomioon otettava seikka, kuin kellonaikojen laskeminen.

2.6 Elatustuki

Kela maksaa elatustukea Suomessa asuvasta lapsesta, jos lapsi ei saa muualla asuvalta vanhemmaltaan elatusapua. Elatustuki maksetaan myös esimerkiksi silloin, jos isyyttä ei ole vahvistettu lainkaan tai vanhempi on yksin adoptoinut lapsen, joskus lapselle voidaan myöntää kaksi elatustukea, kuten tilanteessa, jossa lapsi ei asu vanhempiensa kanssa ja molemmat vanhemmat laiminlyövät heille maksettavaksi vahvistetun elatusavun. Elatustuen saaja on lapsi, mutta tuki maksetaan lapsen huoltajalle eli lähivanhemmalle, kuten elatusapukin..

Elatustukea maksetaan, jos toisella vanhemmalla ei ole lainkaan tuloja ja elatussopimus on vahvistettu niin sanottuna nollasopimuksena. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, jos etävanhempi suorittaa pitkää vankeusrangaistusta. Elatustuki voidaan maksaa myös elatusavun täydentävänä osana, jos elatusapu on vahvistettu elatustukea pienemmäksi etävanhemman puutteellisen maksukyvyyn vuoksi. Jos isälle esimerkiksi pienen työkyvyttömyyseläkkeen perusteella on määrätty maksettavaksi vain 100 euroa elatusapua kuukaudessa, voi lapsen äiti hakea elatustuen ja elatusavun erotusta Kelasta. Vuonna 2012 täysi elatustuki on 147,96 euroa. Lapselle maksetaan elatustukea 47,96 euroa kuukaudessa ja isä maksaa 100 euroa kuukaudessa elatusapua.

Kun elatustukea haetaan elatusavun sijaan, tulee esittää sosiaalihuollon vahvistama päätös elatusavusta tai vaihtoehtoisesti tuomioistuimen antama päätös asiasta (Kelan elatustukiohje 2011). Tietyin edellytyksin tukea voidaan maksaa lapsen ulkomailla olon ajan. Kela voi maksaa elatustukea myös ulkomailla annetun, Suomeen toimitetun elatusapupäätöksen perusteella. Ulkomailla vahvistettu asiakirja rinnastetaan suomalaiseen elatussopimukseen tai elatustuomioon, jos asiakirja on täytäntöönpanokelpoinen Suomessa tai tässä toisessa valtiossa.

Jos isälle on määrätty maksettavaksi 100 euron elatusapu muusta syystä, kuin puutteellisen elatuskyvyn vuoksi, äiti ei voi hakea elatusapua täydentävää osaa eli 47,96 euroa Kelasta. Tämä muu syy voi olla esimerkiksi vanhempien keskenään tekemä sopimus. Muu syy voi olla myös vanhempien erilainen elatuskyky. Äidillä on huomattavasti paremmat tulot kuin isällä ja siten isää huomattavasti parempi elatuskyky.

Jos tilanne on niin päin, että isän pitäisi maksaa 170 euroa elatusapua kuukausittain, mutta isä maksaa vain 100 euroa, äiti voi hakea täydennystä Kelasta. Kela voi maksaa tällaisessa tapauksessa elatustuen ja elatusavun erotuksen eli 47,96 euroa. Kela perii myöhemmin maksamansa elatustuen takaisin elatusvelvolliselta. Tätä kutsutaan takautumissaatavaksi. Lapselle vahvistettu elatusapu on 170 euroa. Kun tästä vähennetään elatustuki 147,96 euroa, jää erotukseksi 22,04 euroa. Tähän vielä puuttuvaan elatusavun osaan lapsella on oikeus elatussopimuksen perusteella. Tätä kutsutaan lapsen saatavaksi. Kela perii myös sen elatusvelvolliselta ja tilittää lapselle. Tällöin elatusvelvolliselle muodostuu elatusapuveikkaa sekä lapselle että Kelalle.

Kun elatustuki maksetaan elatusavun laiminlyönnin vuoksi, elatusvelvollisen tulee maksaa elatusapusuoritukset Kelalle, kunnes elatusapu on saatu kokonaan perityksi. Kelalle siirtyy oikeus periä elatusvelvolliselta se osa elatusavusta, joka vastaa maksettua elatustukea. Tätä Kelan saatavaa kutsutaan takautumissaatavaksi. Kelalle siirtyy oikeus periä myös lapsen saatava. Kun lapsen saatava on peritty elatusvelvolliselta, se tilitetään lapselle. Elatusvelvollinen ei vapaudu tästä velvoitteestaan jättämällä sen ikään kuin yhteiskunnan hoidettavaksi. Elatusapu voidaan viime kädessä periä ulosottoteitse. Lisäksi lapsen saatavalle lasketaan korkolain mukainen viivästyskorko.

Edellä on kerrottu oikeusministeriön ohjeesta, jonka tavoitteena on ottaa huomioon elatusvelvollisen oma maksukyky ja verrata sitä toisen elatusvelvollisen maksukykyyn ja lapsen tarpeisiin. Jos ohjeen mukaan tehty elatussopimus johtaa siihen lopputulokseen, että muualla asuvan vanhemman maksettavaksi jää esimerkiksi 50 euron elatusapu, on Kelassa tarkistettava

ennen elatustuen myöntämistä, miksi elatusapu on pieni. Jos syynä on muu, kuin elatusvelvollisen puutteellinen maksukyky, ei elatustukea myönnetä erotusosalle. Tässä kohdin ohje saattaa aiheuttaa lasten tasa-arvoisuuden vähentymistä.

Oletetaan, että äiti on hyvin ansaitseva henkilö. Jos lapsen isyyttä ei ole selvitetty eikä tunnustettu, lapsen huoltajana on vain äiti. Kela maksaa tällöin elatustuen täytenä tutkimatta lainkaan äidin omaa elatuskykyä. Täysi elatustuki on 147,96 euroa kuukaudessa vuonna 2012. Mikäli hänen työtoverinsa, joka ansaitsee yhtä hyvin kuin hän, eroaa omasta puolisostaan ja lapsen isästä, hänen tulee tehdä lapsen isän kanssa elatussopimus. Kun heidän tulonsa ja menonsa lasketaan oikeusministeriön taulukon mukaan, ja äidin omaa elatuskykyä verrataan isän elatuskykyyn ja lapsen tarpeisiin, saattaa käydä niin, että äitiä pienituloisempi isä joutuu maksamaan vain esimerkiksi 40 euroa elatusmaksua kuukaudessa. Tällöin äiti ei voi hakea erotusta elatustukena Kelasta.

Jos esimerkiksi äiti hakee Kelasta elatustukea tammikuussa 2012 sillä perusteella, että isä ei ole maksanut tammikuun elatusapua, Kelasta lähetetään elatusvelvolliselle asiasta kuulemiskirje. Jos isä pystyy osoittamaan, että elatusapu on maksettu, äidille ei makseta elatustukea tammikuulta eikä isältä peritä sitä takaisin. Nettikeskusteluissa onkin tullut esille, että tällainen kiusanteko ei ole harvinaista. Eräs lähivanhempi kertoi, että aina etävanhempi on maksanut lapsen elatusavun saman kuukauden aikana, mutta ei eräpäivänä eli sopimuksen mukaan kuukauden 1. päivänä, vaan yleensä kuukauden lopulla.

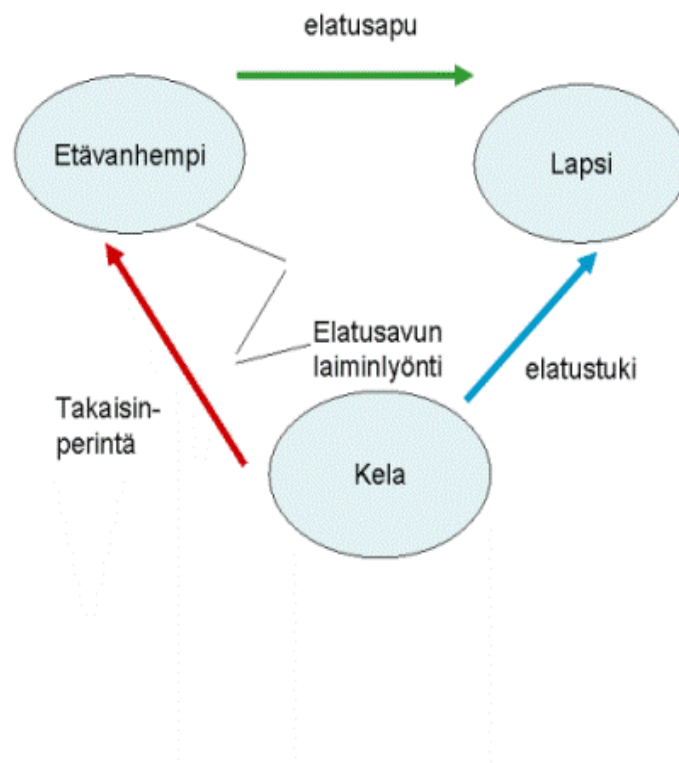
2.7 Elatusavun perintä

Kuten edellä on mainittu, elatustuen myöntäminen ei vapauta elatusvelvollista elatusavun maksuvelvollisuudesta. Elatussopimus, joka on vahvistettu sosiaalihuollon tai käräjäoikeuden toimesta, on sitova. Jos elatusvelvollinen ei maksa elatusapua, lapselle voidaan myöntää elatustuki. Kelalle jää oikeus periä maksamansa elatustuki takaisin tällaisessa tilanteessa elatusvelvolliselta.

Koska Kela perii takautumissaatavan lisäksi myös lapselle kuuluvaa osaa elatusavusta, Kelalle jää normaalia takaisinperintää vahvempi peruste (Kelan elatusavun perintäohje 2011).

Kun Kela on antanut päätöksen elatustuen myöntämisestä elatusavun laiminlyönnin perusteella, sillä on oikeus periä maksamatta olevat elatusapuerät elatusvelvolliselta. Tällöin elatusvelvollinen täyttää maksuvelvollisuutensa vain maksamalla elatusapuerät Kelalle. Elatusvelvollisen maksamat suoritukset kohdistetaan siten, että vanhimmat saatavat kuitataan ensin ja lapsen saatava on ensisijaista. Lapsen saatavan ensisijaisuus tarkoittaa, että tilanteessa, jossa elatusavun määrä on lakisääteistä elatustukea suurempi, tämä osa maksetaan lapselle ensin. Kun lapsen saatavaa ei enää ole jäljellä, käytetään elatusvelvollisen maksamat erät Kelan takautumissaatavan korvaamiseen.

Esimerkkinä on tilanne, jossa isä ei ole maksanut kuudelta kuukaudelta lainkaan elatusapua, jonka suuruudeksi on vahvistettu 170 euroa. Kela perii elatusavun isältä ja isä tilittää sen Kelaan. Tästä isän maksusta lasketaan ensin lapsen puuttuva osuus. Maksamaton elatusapu on yhteensä $170 \times 6 = 1020$ euroa. Täyden elatustuen suuruus samalta ajalta on: $147,96 \times 6 = 887,76$. Edellisten erotus on 132,24 euroa ja lapsen kuukausittainen puuttuva osuus on 22,04 euroa. Kelan takautumissaatava peritään sen jälkeen, kun lapsen vaje on saatu katetuksi.

Kuva 2. Elatustuki elatusavun sijaan

Kelalla on oikeus periä takautumissaatava, lapsen saatava ja lapsen saatavalle maksettava viivästyskorke. Viivästyskorosta lapsen saatavalle säädetään laissa (704/1975, 16 b §). Jos elatusapu maksetaan sen kuukauden aikana, jolta se on erääntynyt maksettavaksi, ei viivästyskorkeoa peritä. Viivästyskorke määräytyy korkolain (633/1982, 4 § 1 mom.) mukaisesti. Viivästyskorke peritään, vaikka siitä ei olisi mainintaa elatussopimuksessa.

Kelan lainvoimainen takaisinperintäpäätös saadaan panna täytäntöön, kuten lainvoimainen tuomio. Ennen päätöksen lainvoimaiseksi tuloa elatusvelvollinen voi hakea siihen muutosta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalta. Kelan päätös tulee lainvoimaiseksi 30 päivän kuluessa siitä, kun elatusvelvollinen on saanut sen tiedokseen.

Perintä voidaan suorittaa ulosottoimin tai esimerkiksi palkan ulosmittauksella. Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä määrää, että elatusapuvelka ja myös Kelan takautumissaatava on ulosotossa etuoikeutettua velkaa. Tämä tarkoittaa, että kun velkojia on useampia, nämä tilitetään ensimmäisinä. Palkan ulosmittauksessa lapsen kuukausittainen elatusapu on niin tärkeä ulosmitattava, että sääntöjen mukaan ulosmittauksen määrä saa ylittää tavanmukaisen ulosottomittauksen määrän. Lapsen elatusapu on etuoikeutettua saatavaa myös konkurssitilanteessa.

Kelan oikeus perintään jatkuu, kunnes perittävä on saatu elatusvelvolliselta perityksi. Perintä päättyy, kun sekä takautumissaatava että lapsen saatava korkoineen on maksettu. Jos perittävä on jäljellä lapsen saatava korkoineen ja lähivanhempi kirjallisesti pyytää, voidaan perintä siirtää lähivanhemmalle, mutta vain tällaisessa tilanteessa. Muutoin perintä päättyy vain elatusvelvollisen maksukyvyttömyyden takia tai velan vanhentumisen vuoksi.

Takautumissaatava, samoin kuin lapsen saatava on perittävä elatusvelvolliselta viiden vuoden kuluessa. Saatava raukeaa viidennen kalenterivuoden päättyessä eikä vanhentumista voida katkaista. Jos elatusvelvollinen on asetettu konkurssiin tai perimiseksi on suoritettu ulosmittaus tai saatava on valvottu julkisessa haasteessa viiden vuoden kuluessa, voidaan perintä suorittaa vanhentumisajasta huolimatta

2.8 Maksuvapautus

Maksuvapautusta eli takautumissaatavan perimättä jättämistä elatusvelvollinen voi hakea Kelasta siinä tapauksessa, että hän on lyhytaikaisesti maksukyvytön. Jos esimerkiksi hän on joutunut lomautetuksi työstään eikä pysty maksamaan lapsensa elatusmaksua. Tällöin Kela maksaa elatustuen eikä peri takaisin tältä ajalta maksamaansa elatustukea elatusvelvolliselta. Jos lapsen elatusavuksi on sovittu elatustukea suurempi summa, tämä lapsen osuus hänelle kuitenkin jää maksettavaksi. Maksuvapautus myönnetään vähintään kalenterikuukauden ajalle. Mikäli maksukyvyttömyys pitkittyy, elatusvelvollisen tulisi hakea muutosta elatusapuun ja ottaa yhteyttä kunnan sosiaalitoimeen.

Maksuvapautusta haettaessa otetaan huomioon maksuvapautuskuukauden aikana maksettu tulo. Esimerkiksi jos hakija on lomautettu kolmen kuukauden ajaksi ja hän hakee maksuvapautusta, hänen tulee selvittää näiden kuukausien tulot. Ennen vuotta 2011 tulo raja oli 984,57 euroa kuukaudessa ja vuonna 2011 se on ollut 1008 euroa kuukaudessa. Tulot otetaan huomioon bruttomääräisinä. Tulorajoja korotetaan tietyissä, huomioon otettavissa tilanteissa, kuten elatusvelvollisen huollettavien lasten määrän osalta. Maksuvapautusta voi hakea enintään vuodelta takautuvasti.

Huomattavaa on myös, että jos esimerkiksi työttömyyskassa tekee päätöksen työttömyyspäivärahasta takautuvasti, työttömyyspäiväraha otetaan huomioon sen kuukauden tulona, jolloin se maksetaan. Esimerkkitapauksessa hakija voi olla kokonaan ilman tuloja ensimmäisen lomautuskuukauden aikana ja saada seuraavana kuukautena kahden kuukauden työttömyyspäivärahan. Saattaa käydä niin, että maksuvapautus myönnetään ensimmäiselle ja viimeiselle kuukaudelle, mutta kaksinkertainen tulo toisen kalenterikuukauden aikana estää maksuvapautuksen myöntämisen.

3 SOPIMUKSET KÄYTÄNNÖSSÄ

3.1 Yleistä sopimusoikeudesta

Sopimussanaa käytetään ainakin kolmessa merkityksessä. Se tarkoittaa, että osapuolet tulevat sopimusoikeudellisesti sidotuiksi sopimukseen. Se voi tarkoittaa myös osapuolten suhteen sisältöä. Tällöin se on yhteisnimitys osapuolten välisille velvoitteille ja niitä vastaaville oikeuksille. Kolmannessa merkityksessä se viittaa asiakirjaan, joka sisältää sopimuksen ehdot (Saarnilehto, 2009,4). Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (OikTL) on yleislaki, joka antaa säännökset sopimusten tekemiselle niin perheoikeudellisissa asioissa kuin kauppasopimuksiinkin liittyvissä asioissa.

Sopimusoikeuden lähtökohta on sopimusvapaus. Tähän sopimusvapauden periaatteeseen kuuluu se, että sopimukset on pidettävä. Nämä kaksi peruseriaatetta sisältävät ajatuksen, että henkilöt itse päättävät sopimuksista, joita he tekevät. Kun sopimus on tehty, se on osapuolia sitova (Karttunen ym. 2008, 109). Sopimuksen rikkojaa vastaan voidaan ryhtyä toimenpiteisiin. Oikeuslaitos ja täytäntöönpanoviranomaiset ovat toisen osapuolen käytettävissä silloin, kun sopimusta ei noudateta (Saarnilehto, 2009, 5).

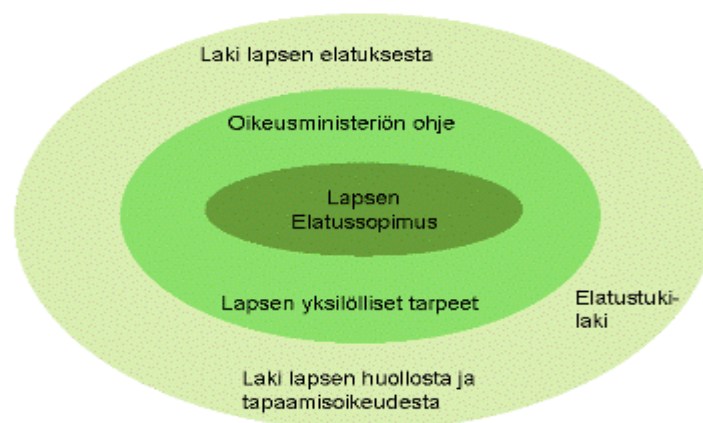
Lasten huollosta, tapaamisesta ja elatuksesta tehtävät sopimukset kuuluvat yleisen sopimusoikeuden piiriin. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmat voivat keskenään sopia näistä asioista. Lapsen elatuksesta tehtävä sopimus on siis dispositiivinen. Vanhempien tulee kuitenkin aina, asuivatpa he yhdessä tai erikseen, huolehtia lapsen riittävästä huollosta ja elatuksesta sellaisena, kuin lapsi sen elämäntilanteessaan tarvitsee. Tarpeet vaihtelevat sekä yksilöllisesti että ikäkausittain. Tämä velvollisuus tekee asiasta indispositiivisen.

Kun tehdään asuinhuoneiston vuokrasopimus, voivat vuokranantaja ja vuokralainen sopia siitä, saako huoneistossa esimerkiksi pitää lemmikkieläimiä. Vapaasti he eivät kuitenkaan voi sopia siitä, mikä on toistaiseksi voimassa olevan vuokrasopimuksen irtisanomisaika. Siitä säädetään erikseen omassa

laissa (laki asuinhuoneiston vuokrauksesta). Sopimusoikeudessa on otettava huomioon ns. pakottavan lainsäädännön normit myös elatussopimuksissa.

Ennakoivan sopimusoikeusajattelun mukaan sopimukset pyritään laatimaan sellaisiksi, että ne ottavat huomioon myös mahdolliset, tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset ja mahdolliset sopimukseen liittyvät riskit. Ennakoivan sopimusoikeusajattelun mukaan tämä tarkoittaa, että otetaan etukäteen huomioon ja suunnitellaan menettelytavat, hahmotellaan tavoitteet ja pyritään välttämään turhat riskit (Sorsa K. 2006, 36), Ennakoivaa näkökulmaa voidaan soveltaa kaikilla oikeudenaaloilla. Sopimusoikeudessa se on ennen kaikkea kaukoviisautta, jolla pyritään ehkäisemään ristiriitoja (Jaakkoa & Sorsa, 2005).

Kaukoviisaus lapsen elatussopimusta tehtäessä on sitä, että ensin otetaan huomioon lainsäädäntö. Sen jälkeen selvitetään, mitä muuta tulee ottaa huomioon elatussopimuksessa. Voidaan tutustua oikeusministeriön ohjeeseen ja kysyä asiasta lastenvalvojalta. Vanhempien tulee myös ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet. Alla oleva kuva on tehty elatustukiasiaan sopivaksi soveltaen Sorsan kuviota sopimusoikeudellisesta kaukonäköisyydestä.

Kuva 3. Oikeudellinen kaukonäköisyys (Sorsa 2009).

Tyypillinen, sopimusoikeudelliseen selvittelyyn johtava syy on se, että kummallakin osapuolella on oma käsityksensä tietyn sopimuskohdan sisällöstä. Sopimus on siis tulkinnanvarainen tai sopimusosapuolilla ei ole riittävästi tietoa sopimuksen kohdealueesta (Hemmo 2005, 82). Myös elatussopimusta tehtäessä osapuolten tulisi ennakoita perehtyä asiaan. Elatussopimus ei ole kertasopimus, vaan kesto- ja sitova sopimus. Se sitoo osapuolet jopa 18-vuotiseen sopimussuhteeseen. Elatussopimuksenkin tehtävänä on osoittaa sopimuksen osapuolet, heidän oikeutensa ja velvollisuutensa sekä sitoa osapuolet sopimukseen (Karttunen ym. 2008, 121). Elatusavun lisäksi voidaan sopia myös koulutusavustuksen maksamisesta, joka koskee opiskelevaa 18 vuotta täyttänyttä lasta.

3.2 Elatussopimusten tekeminen

Vanhempien erossa sovitaan lapsen oikeudesta tavata sitä toista vanhempaa, jonka luona hän ei asu. Tämä luonapito voidaan ottaa myös huomioon esimerkiksi elatusmaksun suuruutta määrättäessä. Jos käy niin, että lapsi jossakin vaiheessa muuttaakin tämän elatusvelvollisen luokse asumaan, muutetaan elatussopimusta siten, että entisestä etävanhemmasta tulee nyt lähivanhempi ja elatusavun saaja.

Yhteishuoltajuus on yleisin huoltomuoto suomalaisissa perheissä eron jälkeen. Se kuitenkin edellyttää vanhemmilta yhteistoimintaa lapseen liittyvissä asioissa. Tämä asia tulisi ottaa huomioon lapsen huollosta sovittaessa (Gottberg 1997, 28–29). Yhteishuolto ei aina käytännössä toimi vanhempien kesken ja tällaisissa tilanteissa yksinhuolto saataisi olla sujuvampi huoltomuoto. Lapsella on kuitenkin aina lain mukaan oikeus tavata toista vanhempaansa ja tästä sovitaan tapaamisoikeussopimuksella. Elatusvastuuseen huollon järjestäminen ei myöskään vaikuta.

Elatussopimus voidaan tehdä pelkästään vanhempien kesken ja saattaa olla, että lapsen elatus hoidetaan sopimuksen mukaisesti koko ajan eikä ongelmia ole. Elatussopimus yleensä vahvistetaan lastenvalvojalla kunnan sosiaalitoimessa. Tällainen sopimus vastaa oikeuden antamaa päätöstä

elatusavusta. Jos elatussopimus laiminlyödään, suorittamatta olevalle saatavalle lasketaan normaalikäytännön mukainen viivästyskorko. Tämän lisäksi elatusapuun tulee lisätä elinkustannusindeksi.

Sosiaaliviranomaiset vahvistavat useimmissa tapauksissa lapsen huoltoa, tapaamista ja elatusta koskevan sopimukset. Sosiaaliviranomaisten velvollisuutena on saada aikaan sopimus lapsen elatuksesta lapsen etua silmällä pitäen (Gottberg, 2008, 164). Elatussopimuksessa sovittu elatusavun määrä ei perustu vanhemman omaan mielipiteeseen asiasta, vaan asiantuntijan tekemään tapauskohtaiseen harkintaan. Elatussopimuksessa sovitaan se summa, jolla muualla asuvan vanhemman voidaan kohtuudella katsoa osallistuvan lapsensa tai lastensa elatukseen.

Elatussopimuksessa on liitteenä tiedot indeksikorotuksista sekä muista tärkeistä asioista, kuten milloin sopimukseen voi hakea muutosta tai miten menetellään, kun osoite muuttuu. Ennakoivassa sopimusoikeudessa korostetaan sitä, että sopimuksen ehdot tulisi saada osaksi sopimusta. Pankkilainasta tehtävässä sopimuksessa on tarkat ja yksityiskohtaiset ehdot. Korontarkistuksen ajankohdat ja koron sitominen tiettyyn viitekorkoon on yksiselitteisesti määriteltä. Ehdoissa mainitaan myös sopimuksen irtisanomis- ja purkamisperusteet.

Elatussopimuslomakkeen tulisi olla sellainen, jossa ensin mainitaan sopimuksen ehdot tarkasti ja sitten määriteltäisiin sopimuksen muuttamisen perusteet. Yleensä elatussopimuslomakkeessa on vain ylimalkainen maininta perusteista. Osapuolten mielestä olosuhteiden olennainen ja pysyvä muutos voi olla täysin erilainen. Käytännössä Kelassa elatustukea haettaessa on tullut esille tapauksia, joissa elatussopimus on yli 10 vuotta vanha, mutta yhtään indeksikorotusta ei ole lisätty tuen määrään. Indeksikorotusta varten on sopimusten liitteenä usein irrallinen lomake.

Lapsen elatusmaksu tulee suorittaa sen vanhemman tilille sovittuna päivänä (yleensä kuukauden ensimmäisenä päivänä, laki lapsen elatuksesta 6 §), jonka

luona lapsi asuu. Sopimus tehdään kirjallisesti ja vanhemmat allekirjoittavat sen (Gottberg 2008, 164). Kirjallinen sopimus vahvistetaan sen kunnan sosiaalilautakunnassa, missä lapsella on asuinpaikka (Litmala 2002, 64). Mikäli sopimusta ei viedä sosiaalilautakunnan vahvistettavaksi, se ei vastaa tuomioistuimen lainvoimaista päätöstä (Gottberg 2008, 164). Tällöin maksamatonta elatusapua ei voi hakea ulosoton kautta eikä sillä perusteella voi hakea Kelasta elatustukea.

3.3 Sopimukset tuomioistuimissa

3.3.1 Huolto ja tapaaminen

Huoltoriidat ovat oikeuskäsittelyssä lisääntyneet. Kun avioeroissa ei enää tutkita syyllisyyttä, on tavallaan huoltoriitojen kulisseissa haettu parisuhteen päättymisen syitä (Litmala 2002, 117). Ja tällaisissa tilanteissa lapsi on aina se kärsivä osapuoli. Hankalassa erotilanteessa nousevatkin pintaan vanhempien mustasukkaisuus, uudet parisuhteet ja muut ongelmat. Avioerolainsäädännön tarkoitus nimenomaan oli helpottaa erotilanteita eikä siirtää ongelmia huoltajuuskiistoihin.

Suomessa ei ole lapsen huoltoa koskevia erityistuomioistuimia, kuten monessa muussa maassa, vaan huoltoriidat ratkaistaan yleisissä tuomioistuimissa. Ratkaisut kuitenkin edellyttävät lapsen yksilölliseen etuun perustuvaa harkintaa ja ovat vaativia. Ratkaisuja tehtäessä kunnan sosiaaliviranomaisten avustava tehtävä on merkittävä. (Gottberg 1997, 24-25).

Tapaamisoikeus kirjattiin lakiin lapsen oikeutena vuonna 1983 (Gottberg 1997, 60), Myös kansainvälisissä sopimuksissa korostetaan nykyään lapsen oikeutta tapaamiseen. Tapaamisoikeutta toteutettaessa vanhemmat saattavat kilpailla keskenään. Lapsen kanssa asuva vanhempi saattaa haluta kieltää tapaamiset. Toisen vanhemman mielestä lapsen tulisi asua hänen luonaan (Litmala 2002, 85). Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (9 §) mainitaan, että tuomioistuin voi päättää, että lapsella on oikeus tavata sitä vanhempaansa, jonka luona hän ei asu. Tuomioistuin voi päättää lapsen huoltoa koskevan

päätöksen toimeenpanosta. Tämä tapahtuu joko niin, että vastapuoli veloitetaan luovuttamaan lapsi sakon uhalla tai että lapsi määrätään noudettavaksi (Litmala 2002, 102). Tämä tehtävä on uskottu Kihlakunnan voudeille.

Kun lapsen elatusta koskeva asia ratkaistaan tuomioistuimessa, se on prosessuaaliselta kannalta pääasiassa dispositiivinen, mutta lapsen ja elatusvelvollisen erilaisen aseman huomioon ottaen myös indispositiivinen (Salminen, 2009, 294). Tämä tarkoittaa, että lapsen elatusapuasia on kokonaisuudessaan mahdollista ratkaista sopimusasiana, mutta että tuomioistuimen on päätöksessään otettava huomioon lapsen etu ja tästä johtuvat vaatimukset, jotka on määritelty laissa. Samoin tuomioistuimen on meneteltävä lapsen huoltoa ja tapaamista koskevassa asiassa.

Tuomioistuin ei voi vahvistaa elatusapua alkamaan aikaisemmasta ajankohdasta, kuin mitä on sovittu tai vaadittu. Esimerkiksi, jos vanhemmat keskenään pääsevät yksimielisyyteen elatusavun määrästä, tulisi heidän myös sopia sen alkamisajankohdasta. Elatuslain 10 § mukaan alkamisajankohta voi tuomioistuimen päätöksellä olla kanteen vireille panoa aikaisemmasta ajankohdasta, jos siihen on painavia syitä.

Yksi elatustuen käsittelijöistämme kertoi, että oikeuden päätökset voivat tuottaa joskus ongelmia. Ongelma syntyy, jos elatusapuasiassa tuomioistuin toteaa, että elatusvelvollinen on maksukyvytön eikä joudu maksamaan elatusapua, mutta päätöksessä ei mainita sitä, mistä lukien tämä maksukyvyttömyys on todettu. Kun oikeudessa käsitellään elatusapuasiaa ja elatusvelvollisen maksukyvyttömyyttä, tulisi myös esittää ajankohta, mistä lukien elatusvelvollinen on maksukyvytön. Jos oikeuden päätöksessä ei ole mainittu alkamisajankohtaa, Kelassa myönnetään lapselle elatustuki vasta oikeuden päätöksestä lukien. Tällöin lapsi jää mahdollisesti koko oikeudenkäyntiprosessin ajalta sekä ilman elatusapua että Kelan maksamaa elatustukea. Tämä aika voi olla useita kuukausia.

3.3.2 Elatusavun määrä

Tuomioistuimella, samoin kunnan sosiaaliviranomaisen lastenvalvojalla, on velvollisuus varmistua siitä, että lapsen elatusavun määrä on riittävä lapsen elatustarpeeseen nähden (Salminen 2009, 295). Elatusapu ei saa alittaa elatustuen määrää muuten kuin silloin, jos se johtuu erityisestä syystä. Sen lisäksi, että tällainen järjestely turvaa lapsen etua, se suojaa elatustuen maksajaa. Sopimusoikeuden yleisten periaatteiden mukaan sopimuksella ei voida perustaa velvollisuuksia kolmannelle (Salminen 2009, 2006). Jos elatusapu sovittaisiin mielivaltaisesti alhaiselle tasolle ilman erityistä syytä, se koituisi elatustuen maksajan vahingoksi. Tästä syystä niin lastenvalvojan kuin kärjäoikeudenkin on varmistettava, mistä alhainen elatusapu johtuu.

Liian suuri elatusapu voi myös joskus aiheuttaa ongelmia kolmannelle osapuolelle. Jos elatusapu on sovittu liian suureksi elatuskykyyn nähden, saattaa käydä niin, että elatusvelvollisen velkojat joutuvat huonoon asemaan. Ulosotossa elatusapu on ensisijaista perittävää. Tällöin elatusavun jälkeen elatusvelvolliselta ei saada perityksi muiden velkojien saamia. Jos sopimuksella loukataan kolmannen asemaa, saa tämä velkoja suoja ensisijaisesti takaisinsaantilainsäädännön nojalla. Tästä asiasta on Korkeimman oikeuden päätös (KKO 2001:92). Sen paremmin lastenvalvojalla kuin kärjäoikeudellakaan ei ole velvollisuutta selvittää ”liian suuren” elatusavun taustaa. Lastenvalvoja ja kärjäoikeus varmistuvat vain niistä asioista, jotka ovat ilmeisiä, sillä kysymys on periaatteessa vapaasti sovittavasta asiasta. (Salminen 2009, 296.)

Niemi on ottanut esimerkiksi (2007,5) tapauksen, jossa Korkein oikeus, KKO:1993:116, on ottanut kantaa elatuskykyyn. Siinä arvioitiin elatusvelvollisen elatuskykyä ja ansiomahdollisuuksia. Elatusvelvollinen oli omasta aloitteestaan jättänyt työnsä asiantuntijatehtävissä ja perustanut oman yrityksen. Yritys joutui sittemmin laman aikana taloudelliseen ahdinkoon ja elatusvelvollisen tulot laskivat huomattavasti. Tilanteessa arvioitiin sitä, onko elatusvelvollinen tahallisesti alentanut elatuskykyään. Korkein oikeus katsoi, että yrityksen

huonontunut taloudellinen tilanne ei ollut elatusvelvollisen syy eikä hän ollut huonontanut taloudellista tilaansa alentaakseen elatuskykyään.

Salminen puolestaan mainitsee esimerkin (Salminen 2007, 12.) hovioikeuden päätöksestä. Helsingin hovioikeus on 18.5.2006 (S 05/2155) antamallaan päätöksellä todennut, että elatusvelvollisen elatuskyky on esitettyä parempi. Lähivanhempi oli vaatinut kahdelle lapselleen elatusvelvolliselta 170 euroa elatusapua kuukaudessa. Molempien lasten elatustarve oli 300 euroa kuukaudessa ja lähivanhemman omat nettotulot olivat 1300 euroa. Elatusvelvollinen ilmoitti, että hänellä ei ole maksukykyä lainkaan. Hän omisti yhtiön, josta hän ei saanut lainkaan ansiotuloja ja hän oli joutunut ottamaan velkaa äidiltään. Lähivanhempi katsoi, että tosiasiallisesti elatusvelvollinen käytti kuolinpesän osuuttaan muihin kustannuksiin, kuin omien lastensa elatukseen ja korosti, että omien lasten elatus on aina vanhemman ensisijainen velvollisuus.

Käräjäoikeus päätti, että koska elatusvelvollisen lapset uuden lasten huolto- ja tapaamissopimuksen mukaan oleskelivat elatusvelvollisen luona enää viikonloppuisin, elatusvelvollisella oli mahdollisuus parantaa elatuskykyään työpanostaan lisäämällä. Aikaisemmin lapset olivat viettäneet kaksi viikkoa kuukaudessa elatusvelvollisen luona. Lisäksi käräjäoikeus katsoi, että elatusvelvollisen esittämät auton osamaksu- ja polttoainekulut sekä internetkulut ovat seikkoja, jotka osoittavat, että vastaaja ei miellä elatusvastuutaan ensisijaiseksi vastuuksi. Elatusvelvollinen määrättiin maksamaan molemmille lapsille elatusapua 150 euroa kuukaudessa. Hovioikeus piti käräjäoikeuden tuomion voimassa.

Korkein oikeus on ottanut kantaa ennakkopäätöksessään elatusvelvollisen maksukykyä arvioitaessa myös elatusvelvollisen asumiskuluihin. KKO:2010:37 päätöksessä on todettu, että elatusvelvollisen tilava uusi asunto on ollut perusteltu lasten laajan tapaamisoikeuden toteuttamisen kannalta. Kuitenkin se, minkä hintaisen asunnon hän on tulotasoonsa nähden ostanut, on ollut hänen harkinnassaan. Hän on ollut tietoinen elatusvelvollisuudestaan eikä tämä asunnon valinta vapauta häntä suorittamasta elatusapua kahdelle lapselleen. Korkein oikeus tuomitsi elatusvelvollisen maksamaan molemmille lapsilleen

elatusapua 150 euroa kuukaudessa. Oikeusministeriön ohjetta kirjaimellisesti tulkittuna – lasten toisen vanhemman tulot huomioon ottaen – hänellä ei olisi ollut lainkaan elatuskykyä. Hän olisi itse myöntynyt 50 euron elatusapuun.

3.3.3 Olosuhteiden muutokset

Suomalaista huoltosopimusjärjestelmää on kritisoitu jäykäksi. Tulojen tulee muuttua pysyvästi ja oleellisesti, jotta elatussopimusta voidaan muuttaa. Ruotsalaiset ovat joustavasti muuttaneet elatussopimuksia jo 30 vuoden ajan. Tämä saattaisikin nykyisessä ”pätkätoiden maassa” olla oivallinen tapa vaikuttaa elatusavun säännölliseen maksamiseen ja perintäkannan pienentämiseen. (Litmala 2002, 31–31).

Oikeudenkäymiskaaren 20. luvun uudistuksella on muutettu muutoksenhakusääntelyä joustavammaksi. Sopimuksen pätevyys voidaan tutkia uudelleen lainvoimaisuuden saavuttamisenkin jälkeen, jos on ilmennyt, että sopimusta rasittaa pätemättömyysperuste tai on tapahtunut olosuhteiden muutos, jonka perusteella sovintosopimus ei enää sitoisi osapuolia (Salminen, 2009, 297). Voidaan siis sanoa, että edellä mainitusta ja elatuslain 11 § nojalla sopimus lapsen elatuksesta ei saavuta lainvoimaa (Gottberg, 2005, 31). Lapsella on aina oikeus kulloinkin tarvitsemaansa elatukseen.

Kun tavalliset riita-asiat ratkaistaan tuomioistuimessa ja ne koskevat menneisyydessä tapahtuneita asioita, lasta koskevat riita-asiat eivät saa oikeusvoimaa ennen kuin lapsi on täysi-ikäinen, sillä asia voidaan viedä tuomioistuimeen yhä uudelleen (Aaltonen 2009, 17). Asianosaiset elatusapuasiassa tuomioistuimessa ovat lapsi toinen vanhempi. Käytännössä osapuolet ovat molemmat vanhemmat. Elatusvelvollinen voi kokea tilanteen epäoikeudenmukaiseksi siitä syystä, että hävitessään hän joutuu korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikuluja. Lasta edustava osapuoli, lähivanhempi, ei joudu korvaamaan oikeudenkäyntikuluja, koska hän edustaa lasta.

Aaltonen (2009,307) mainitsee esimerkeiksi Korkeimman oikeuden päätökset KKO 2003:104 ja KKO 2003:105, joissa on päädytty tulkintaan, jonka mukaan

oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 § sovelletaan elatusvelvolliseen eli hävinnyt osapuoli joutuu vastaamaan toisen osapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Lasta edustavaan osapuoleen sovelletaan saman lain saman luvun 2 §:ää. Elatusapu katsotaan siis lain valmistelussa olleiden hallituksen esitöiden perusteella asiaksi, jossa sovinto ei ole sallittu.

Tilannetta, jossa liian korkea elatusmaksua ei saa alennettua, ei pidetä oikeuden mukaisena. Elatusvelvollinen saattaa jättää hakematta muutosta tehtyyn elatussopimukseen, vaikka tulot olisivatkin laskeneet. Riski siitä, että häviää oikeudenkäynnissä ja joutuu korvaamaan toisen osapuolen oikeudenkäyntikulut, on aina olemassa. Oikeudenkäyntikulujen määrällä pystyy maksamaan hyvinkin kauan korkeita elatusmaksuja.

3.4 Sopimusten ongelmat

”Sen lisäksi, että elatussopimuksia tehtäessä, ainakin toivottavasti, otetaan huomioon tiedossa olevat, erilaiset elatustarpeet, voitaisiin ainakin ensin tehdä määräaikainen elatussopimus.” kirjoittaa Niemi. Määräaikainen elatussopimus saattaisi osoittautua käytännölliseksi myös akuutissa erotilanteessa. Asiaa harkittaisiin uudelleen tietyn ajan kuluttua, jolloin voidaan olettaa molempien vanhempien saaneen taloutensa jollakin tavalla järjestykseen (Niemi 2006, 71).

Elatusvelvollinen voi hakea tilapäisiin maksuvaikeuksiinsa Kelasta maksuvapautusta. Maksuvapautuksen aikana elatusvelvollinen ei maksa elatustuen kattavaa osuutta eikä sitä häneltä peritä myöhemmin takaisin. Sen sijaan, jos elatusapu on elatustukea korkeampi, tämä ylimenevä lapsen osuus tulisi hänen kuitenkin maksaa. Tästä syystä olisi järkevää hakea elatussopimukseen muutosta. Elatussopimusta voidaan muuttaa, jos taloudelliset olosuhteet muuttuvat ja tulot laskevat pitkäaikaisesti. Elatussopimuksen muuttamiseksi vanhempien tulisi ottaa yhteyttä lastenvalvojaan. Ja kun tulot myöhemmin nousevat, voidaan elatusavun määrää taas nostaa.

Kahvipöytäkeskusteluissa ja kuulopuheissa on tullut esille tilanteita, joissa äiti ei hae lapsen isältä elatusapua, jotta tämä edes suostuisi tapaamaan lastaan ja että välttyttäisiin turhilta riidoilta vanhempien välillä. Toinen kahvilassa kuultu keskustelu käsitteli asiaa, jossa ystävätär kysyi toiselta, miksi ihmeessä tämä ei ole hakenut lapsen isältä elatusapua. Vastauksena oli, että hän ei halua selvittää omaa taloudellista tilaansa tälle entiselle miehelleen. Näissä tapauksissa nämä lähivanhemmat eivät tulleet ajatelleeksi, että lapsella on oikeus saada elatusta molemmilta vanhemmiltaan. Myöskään etävanhemmat eivät ilmeisesti olleet mieltäneet sitä seikkaa, että heillä on velvollisuus osallistua omien lastensa elatukseen, riitelemättä.

Edellä mainittujen kaltainen tapaus on myös se, jossa itsenäisesti asumaan muuttanut nuori haki itse oikeudelta päätöksen siitä, että isä velvoitettiin maksamaan elatusapua. Tuomiossa oli maininta myös siitä, että lapsen äiti oli laiminlyönyt lapsen oikeuden elatukseen, koska äiti ei ollut isältä tätä ennen koskaan vaatinut elatusmaksua.

Toisenlainen tapaus muutamien vuosien takaa oli isä, joka osti lapselleen uudet hiihtovälineet vanhojen, pieniksi jääneiden tilalla ennen lapsen talvilomalle ajoittuvaa rippileiriä. Isä jätti samalla kyseisen kuukauden elatusmaksun maksamatta korvaukseksi tämän satojen eurojen ylimääräisen hankinnan maksamisesta. Lapsen äiti kuitenkin otti yhteyttä sosiaalikeskukseen ja teki ilmoituksen siitä, että isä ei maksa elatusapua. Isän olisi siis kannattanut maksaa kyseisenkin kuukauden elatusmaksu ja ilmoittaa sen jälkeen äidille, millä summalla hän tämän lisäksi voi osallistua hiihtovälineiden kustannuksiin.

Eräs isä kertoi syyn, miksi hän ei ole maksanut elatusapua säännöllisesti lapsen äidille. Hän joutui matkustamaan paljon työnsä vuoksi eikä voinut noudattaa tarkasti tapaamissopimuksessa määriteltyjä aikoja ja lapsen äiti oli taas haluton joustamaan niistä. Hän kertoi, ettei hänkään ollut siis halukas tarkasti noudattamaan elatussopimusta.

Elatussopimusten noudattamiseen liittyviin ongelmiin voidaan vaikuttaa tiedottamisella. Ihmiset eivät ilmeisesti saa tietoa riittävästi asiaan liittyvistä

asioista. Saatetaan kokea, että sosiaalikeskuksen lastenvalvoja on ollut puolueellinen. Saattaa olla niinkin, että tilanne, jossa elatusta ja huoltoa koskevat asiat on sovittu, on ollut henkisesti niin raskasta aikaa, että kaikkea tietoa ei ole osattu ottaa vielä vastaan. Myöhemmin asiasta annettava lisätieto voisi olla tarpeellista.

Tiedottaminen saattaisi vähentää elatusapuvelkoja. Elatusvelvollinen saattaa jättää elatusmaksun maksamatta omasta mielestään hyvästä syystä, koska nyt juuri ei ole rahaa siihen. Hän ei välttämättä tiedä, että jokainen kuukausittain maksamatta jätetty erä kerryttää elatusapuvekkoa. Harva aikuinen sen sijaan hakee pankista lainaa selvittämättä takaisinmaksuehtoja. Elatusapu onkin käytännössä siihen verrattava, kuukausittain hoidettava maksu eikä lapsen viikkorahan korvike.

Tässä jälkitilanteessa Kela voisi olla hyvä, puolueeton tiedottaja. Kelassa asioivat lähivanhemmat elatustukiasioissa ja etävanhemmat maksuvapautusasioissa. Kelasta vanhemmat ovat hakeneet myös äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahat, samoin kuin lapsilisät ja mahdolliset kotihoidontuet. Kelassa onkin julkaistu vuoden 2011 lopulla esite, ”Kela info” elatustuen saajalle ja elatusvelvolliselle. Tietoa lasten elatuksesta tulisi olla helposti saatavilla myös ennen kuin tehdään sopimusta lapsen huollosta, tapaamisesta ja elatuksesta.

Elatussopimuksista suurin osa tehdään kuntien sosiaalitoimessa lastenvalvojalla. Kunnat ovat Suomessa erikokoisia ja niiden resurssit ovat rajalliset myös sosiaalipuolella. Yksi elatustuen käsittelijöistämme kertoi, että kunnissa on myös erilaisia käytäntöjä lasten elatussopimusten käsittelyssä. Toisissa kunnissa tehdään paljonkin määräaikaista sopimuksia tai niitä muutetaan tarvittaessa, mutta toisissa kunnissa lähdetään siitä, että tehty elatussopimus on pätevä eikä sitä mielellään muuteta. Nykyään kuitenkin työsuhteet vaihtuvat hyvinkin usein ja lomautuksia ja työttömyyttä on paljon. Sellaista pysyvää, vuodesta toiseen jatkuvaa samanlaista ansiotuloa ei kaikilla ole lainkaan.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Kuvaus kohteesta ja tutkimusongelmasta

Tutkimuksen näkökulma on ongelmalähtöinen ja empiirinen. Tutkimuksella selvitettiin sopimusoikeudelliselta kannalta sitä, miksi elatussopimusta ei noudateta. Tutkimusongelmaa voi lähestyä monelta taholta. Tämän tutkimuksen kohteena ovat olleet Kelasta elatusapua hakeneet vanhemmat, joiden lapsen toinen vanhempi on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Heille elatustukea maksetaan elatusavun sijaan. Tutkimuksessa selvitettiin asian nykytilaa ja miten voitaisiin vaikuttaa siihen, että elatusapuperinnät vähenisivät tulevaisuudessa.

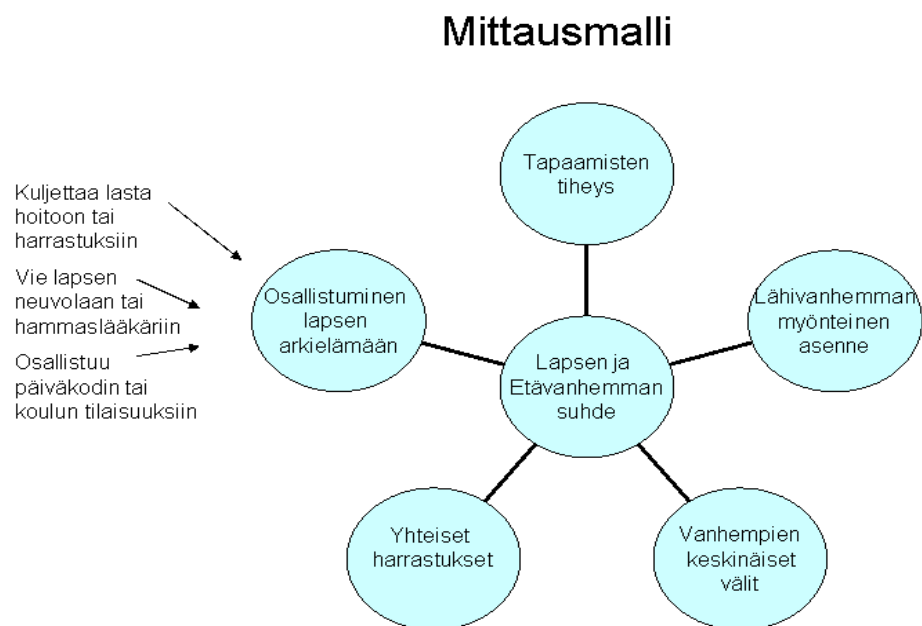
Pohdinnan tuloksena tutkimuskohteeksi on valittu elatustuen saajat, koska he varmemmin vastaavat kyselyyn, kuin elatusvelvollisuutensa laiminlyöneet elatusvelvolliset. Heillä voi olla myös asiaa valaisevia näkökantoja ja ideoita siihen, mitä Kelassa voitaisiin asialle tehdä, esimerkiksi näissä tiedotusasioissa. Elatusvelvolliset ovat Kelassa asioidessaan kertoneet, että elatussopimusta ei noudateta, koska tapaamisoikeuttakaan ei noudateta tai että elatusmaksun summalla elatusvelvolliset maksavat muita lapsen kuluja. Voidaan olettaa, että kun tapaamisoikeus sujuu kitkattomasti, elatusmaksutkin maksetaan. Joskus tilanteeseen voi tulla muutoksia ja näitäkin asioita selvitettiin tässä tutkimuksessa. Elatustuen hakijoilta kysyttiin, osaavatko he nimetä jonkun ajankohdan tai tietyn tapahtuman, mistä lukien elatussopimusta ei ole noudatettu. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi työttömyys tai uudenlainen perhetilanne.

4.2 Mittausmalli

Elatusmaksun maksamiseen vaikuttavia seikkoja voidaan lähestyä kiinnittämällä huomiota lapsen ja elatusvelvollisen suhteeseen sekä vanhempien keskinäiseen suhteeseen. Jos vanhempien välillä saadaan sujuvasti hoidetuksi ja sovituksi lapsen tapaamisjärjestelyt ja muuhun käytännön elämään liittyvät seikat, niin sillä saattaa olla merkitystä siihen, miten

elatusmaksut hoidetaan, ja päinvastoin. Yksinkertaistaen voisi ajatella, että jos isä ja äiti osallistuvat lapsen päiväkodin tai koulun tilaisuuksiin tai yhdessä vuorotellen kuljettavat lasta tapaamisiin, hammaslääkəriin tai neuvolaan, ei elatusvelvollinen yksinkertaisesti voisi jättää elatusapua maksamatta. Hänellä ei olisi siihen tarvetta, koska toinenkin osapuoli noudattaa sopimusta.

Kuviolla 3 voidaan mitata lapsen ja etävanhemman suhdetta ja sen läheisyyttä. Lapsen on helppo pitää yhteyttä etävanhempaansa, jos tällä on hyvät välit lähivanhemman kanssa tai ainakin asenne toista vanhempaa kohtaan on myönteinen. Kun etävanhempi on kiinnostunut ja osallistuu lapsen harrastustoimintaan tai arkielämään, se lähentää lapsen ja etävanhemman suhdetta.

Kuvio 3. Mittausmalli.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista tutkimusmenetelmää. Kyselylomake tehtiin lyhyeksi, selkeäksi ja yksinkertaiseksi, jotta siihen on helppo vastata. Lopuksi annettiin tilaisuus vapaamuotoisille kommenteille. Kyselylomake lähetettiin vastaajille etukäteen postissa, jotta heillä on mahdollisuus perehtyä asiaan ennakkoon. Viikon kuluessa heille soitettiin ja vastaukset kerättiin puhelinhaastatteluna.

Haastatteluteemoja olivat ensinnäkin etävanhemman ja lapsen tapaamisoikeuden sujuminen sopimuksen mukaan. Tätä kartoitettiin muun muassa kysymällä, osallistuuko toinen vanhempi lapsen arkielämään esimerkiksi osallistumalla koulun tai päiväkodin vanhempaintilaisuuksiin tai harrastuksiin. Lisäksi tiedusteltiin lähivanhemman käsitystään huoltajien keskinäisistä väleistä kysymällä onko heidän hänen mielestään helppo sopia lasta koskevista asioista vai ei.

Yhtenä haastatteluteemana oli elatusavun laiminlyönti. Haastattelussa tiedusteltiin, onko laiminlyöntiä tapahtunut koko ajan vai vasta viime aikoina ja mistä se haastateltavan mielestään johtuu. Kysymysten tarkoitus ei ollut olla mitenkään provokatiivinen. Lopuksi tiedusteltiin, saako vastaaja riittävästi tietoa näistä elatusapuun liittyvistä asioista esimerkiksi Kelasta tai sosiaalikeskuksen lastenvalvojalta.

Elatustuen hakijoiden lisäksi yritettiin tehdä puhelin- tai nettihaastattelu neljälle lastenvalvojalle eri kokoisiin kuntiin Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiirin alueella. Lastenvalvojia koskevat haastatteluteemat olivat elatusmaksujen laiminlyönti ja sen ennaltaehkäisy. Heiltä kysyttiin, voidaanko elatusmaksuun liittyviä ongelmia ehkäistä esimerkiksi lisäämällä tiedotusta. Vai voitaisiinko tehdä jotain muuta asian hyväksi. Heiltä tiedusteltiin myös, mistä heidän mielestään elatusmaksun laiminlyönti johtuu. Varsinais-Suomen vakuutuspiirin

tätä etuutta käsittelevää neljää toimihenkilöä haastateltiin samalla tavalla, samoin asiakkaita päivittäin kohtaavia vakuutuspiirin palveluneuvoja.

4.4 Toteutussuunnitelma

Tutkimus tehtiin Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiirin alueella. Varsinais-Suomen vakuutuspiiri käsittää 23 kuntaa Turun ympäriltä. Suurimmat kunnat ovat Salo, Raisio, Uusikaupunki, Loimaa ja Naantali. Muut kunnat ovat Mynämäki, Laitila, Taivassalo, Somero, Pöytyä, Marttila, Lieto, Paimio, Aura, Koski TL, Kustavi, Masku, Nousiainen, Oripää, Pyhäranta, Sauvo, Tarvasjoki ja Vehmaa. Vakuutettuja tällä alueella on yhteensä 228 000 henkilöä. Ajalla 24.9.2011 – 2.1.2012 elatustukipäätöksiä vakuutuspiirissä on tehty 206 kpl.

Elatustuen hakijoina ovat vanhemmat, niin äidit kuin isätkin, jotka asuvat lapsen kanssa. Elatustukea haetaan Kelasta silloin, kun lapsen isyyttä ei ole vahvistettu tai silloin, kun elatusvelvollinen ei joudu maksamaan elatusapua lainkaan esimerkiksi tulottomuuden vuoksi tai jos elatusapu on elatusvelvollisen huonon taloudellisen tilanteen vuoksi pienempi kuin Kelan maksama elatustuki. Tämän tutkimuksen kohteena olivat kuitenkin lähinnä ne vanhemmat, jotka hakivat elatustukea sen vuoksi, että elatusvelvollinen oli laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Elatustuen hakijoiden lukumäärä ja asiakkaiden henkilötiedot ovat olleet saatavilla vakuutuspiirin ns. aakkosellisesta valvontaluettelosta. Erillistä poimintaotosta Kelan tiedostosta ei ole tarvittu.

Tästä luettelosta etsittiin, aakkosjärjestyksessä alusta aloittaen, noin joka kymmenennestä yhteensä 21 sellaista hakemusta, joissa elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Tämä kappalemäärä on 10 % edellä mainittuna aikana tehdyistä 206 päätöksistä. Tämä asiakaskunta valittiin kyselyn kohteeksi, koska he varmemmin vastaavat kyselyyn, kuin elatusvelvollisuuden laiminlyönyt osapuoli. Lisäksi heillä voi olla hyviä ehdotuksia näiden ongelmien ehkäisemiseksi. Elatustukihakemuksesta tarkistettiin, onko hakija ilmoittanut puhelinnumerosa. Kysely lähetettiin sähköpostin sijaan postitse kirjeellä. Tämä siitä syystä, että Kelan palveluosaston kannanoton mukaan sähköpostiasiointi ei ole tietoturvallista.

Kysely lähetettiin niin, että siinä oli saatekirje ja selvitys tutkimuksesta ja kyselylomake liitteenä. Kelan eettisen toimikunnan puheenjohtajan ja yhden jäsenen 7.2.2012 antaman kannanoton perusteella ja vakuutuspiirin johtajan ja opinnäytetyön ohjaajan kanssa tämän jälkeen käytyjen keskustelujen pohjalta tutkimus toteutettiin siten, että vastaaminen on asiakkaan suostumuksen varaista. Asiakkaalle kerrottiin, että tutkimuksen tekijä soittaa hänelle viikon kuluessa.

Kirje lähetettiin Kelan ja vakuutuspiirin johtajan Seija Tammisen nimissä. Saatekirjeessä mainittiin myös etuuden palvelupäällikkö Sari Rantanen, näiltä asiakas saisi tarvittaessa lisätietoja. Kirjeessä ilmoitettiin, että mikäli asiakas suostuu ja haluaa vastata kyselyyn, se on liitteenä. Opinnäytetyön tekijä tulisi soittamaan viikon kuluessa ja tällöin asiakas voi ilmoittaa, haluaako hän vastata kyselyyn. Haastattelu tehdään puhelimesta joko samalla kerralla tai vastaajalle sopivampana, erikseen sovittuna aikana. Asiakas voi kuitenkin perehtyä ja miettiä vastauksia valmiiksi kysymyksiin. Liitetiedostona oli kyselylomake ja sen saatelomake. Tiedotteessa mainittiin, että asialla ei ole vaikutusta asiakkaan Kela etuuksiin nyt eikä myöhemmin. Tietoja käytetään vain tähän tutkimukseen ja niitä käsittelee vain tutkimuksen tekijä eikä yksittäistä vastaajaa voida tunnistaa. Kyselylomake ja sen saate on liitteenä (liite 1 ja 2).

Tiedot kerättiin työpaikalla eikä asiakkaiden hakemuksia tai valvontaluetteloita kopioitu eikä siirretty sähköisestä järjestelmästä mihinkään. Ainoa lyhytaikaisesti säilytettävä tieto oli sähköpostiosoiteluettelo, joka laadittiin puhelinhaastatteluja varten. Sitä säilytettiin 31.3.2012 asti Raison Kelan arkistossa, lukollisessa kaapissa. Tämän jälkeen se hävitettiin. Tietosuojanäkökohtien varmistamisessa lupautui olemaan ns. valvojana vakuutuspiirin perhe-etuuksien, siis myös elatustukeen liittyvien asioiden, palvelupäällikkö ja Raison toimiston varajohtaja Sari Rantanen. Etuuden käsittelijöitä haastateltiin, samoin haastateltiin vakuutuspiirin palveluneuvojia. Valitettavasti sähköpostikysely kuntien lastenvalvojille ei toteutunut suunnitellulla tavalla. Vastauksia ei saatu määräajassa.

4.5 Tutkimuksen hyödynnettävyyden arviointi

Tutkimuksen perimmäinen tarkoitus oli saada selville, miten voitaisiin välttää elatusapuun liittyviä takaisinperintöjä ja miten Kelassa voitaisiin tähän asiaan vaikuttaa esimerkiksi tiedottamisella ja asiakkaiden neuvonnalla. Selkeä, puolueeton tiedottaminen lasten vanhemmille elatusvelvollisuudesta, elatustuesta ja maksuvapautuksen hakemisesta hyödyttää sekä asiakkaita että Kelaa takaisinperintään liittyvissä asioissa.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tuli esille, että tutkimusta voidaan hyödyntää Kelassa eräänlaisena elatustukiasioihin liittyvänä käsikirjana ja perehdytyksen apuvälineenä. Tutkimuksessa on selvitetty elatusavun määräytymisperusteita ja asiaan liittyvää oikeuskäytäntöä. Tutkimuksessa on kuvattu myös elatustuen käsittelyä Kelassa sekä etuuteen liittyvää käsitteistöä. Kelan palveluneuvojille tästä työstä on apua myös päivittäisessä asiakaspalvelussa.

5 TULOKSET

5.1 Elatustuen käsittelijöiden vastaukset

Tähän opinnäytetyöhön saatiin neljän Varsinais-Suomen vakuutuspiirin elatustuen käsittelijän mielipiteitä siitä, miksi elatussopimusta ei noudateta ja mitä asialle voitaisiin Kelassa tehdä. Kaiken kaikkiaan käsittelijöitä on seitseman. He käsittelevät ja ratkaisevat elatustukeen ja elatusavun perintään liittyviä asioita. He ovat yhteydessä niin asiakkaisiin, Kelan perintäyksikköön kuin kunnan lastenvalvojiinkin.

Yleisin syy laiminlyöntiin heidän mielestään on elatusvelvollisen heikko taloudellinen tilanne. Elatusvelvolliselle lähetettävässä kuulemiskirjeessä ei kysytä elatustuen laiminlyönnin syytä, joten yleensä asian käsittelijäkään ei sitä tiedä. Lomakkeeseen on usein vain rastitettu vaihtoehto "Olen laiminlyönyt elatusavun maksamisen kuulemiskirjeessä esitetyllä tavalla". Lisätietoihin on voitu lisäksi perustella taloudellista tilannetta. Joskus lisätiedoissa on tarkat selvitykset esimerkiksi opintojen aloittamisesta tai työttömyydestä.

Laiminlyönnin taustalla saattaa olla tietämättömyyttä tai se heijastaa vanhempien välisiä erimielisyyksiä. Ratkaisutyössä on tullut vastaan tilanteita, joissa elatusvelvollisella olisi mahdollisuus hakea maksuvapautusta huonon taloudellisen tilanteensa vuoksi, mutta sitä ei ole osattu hakea. Joskus taas elatussopimuksen muuttaminen olisi aiheellista elatusvelvollisen maksukyvyyn pysyvemmän heikentymisen vuoksi. Tämä asia kuitenkin edellyttää, että sekä elatusvelvollinen että lähivanhempi allekirjoittavat sosiaalikeskuksen lastenvalvojan vahvistaman, uudistetun elatussopimuksen.

Oikeusministeriön ohjeen mukaan elatuskyvyn eli tulojen ja menojen 15 prosentin muutos oikeuttaa elatussopimuksen muuttamiseen. Tulojen muutoksen tulee olla pysyvä. Sosiaalikeskuksen lastenvalvojilla saattaa olla erilaisia käsityksiä siitä, mikä on pysyvä tulojen muutos. Toisaalta lähivanhempi ei ehkä ole valmis siihen, että elatusavun määrää pienennetään. Sosiaalikeskusten lastenvalvojat eivät ratkaise elatusapuun liittyviä vanhempien

välisiä riitatilanteita, vaan näissä tilanteissa pitäisi hakea käräjäoikeudelta muutosta elatusavun määrään. Käräjäoikeuden käsittely kestää kuukausia ja jos elatusvelvollinen häviää oikeuskäsittelyn, hän voi joutua maksamaan myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Tilanne saattaa siis olla hyvinkin ongelmallinen elatusvelvolliselle.

Yksi elatustuen käsittelijöistä oli sitä mieltä, että elatussopimusten tekeminen pitäisi siirtää Kelan tehtäväksi. Sosiaalikeskuksen lastenvalvojat tekisivät huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät sopimukset ja Kelassa tehtäisiin elatussopimukset. Lastenvalvojien hankalaa työtaakkaa voitaisiin näin helpottaa ja Kelassa lasketaan jatkuvasti asiakkaiden tuloja ja menoja muissa etuuksissa. Tämä on hänen mukaansa Kelassa puhtaasti matematiikkaa ja Kelan on mahdollista saada tarvittavat tulotiedot, verotustiedot tms. elatusavun määrään vaikuttavat seikat. Tämä voitaisiin hoitaa jopa verotusehdotuksen tapaan elatussopimusehdotuksella, johon kummallakin osapuolella olisi mahdollisuus antaa muutosehdotuksia.

Toisen elatustuen käsittelijän mielestä elatussopimuksia ei tulisi ottaa Kelan tehtäväksi. Tätä ei kysytty erikseen tekijöiltä eivätkä muut käsittelijät asiaa kommentoineet. Kelan elatustuen käsittelijät ovat myös yhteydessä kuntien lastenvalvojiin sopimukseen liittyvissä asioissa. Tämä molemmin puolinen yhteistyö sujuu ja vähitellen myös asiakkaat ovat sen tiedostaneet. Sosiaalikeskuksessa tehtyä elatussopimusta tulee noudattaa, muussa tapauksessa Kelassa ryhdytään perintätoimiin.

Yksi elatustuen käsittelijöistä oli sitä mieltä, että silloin kun vanhemmat eroavat, lasten huolto- tapaamis- ja elatussopimus tulisi tehdä aina ensin määräaikaisena puoleksi vuodeksi tai korkeintaan vuodeksi. Hän perusteli asiaa sillä, että avioerossakin on puolen vuoden harkinta-aika. Tilanne on usein uusi ja yllättävä ja koko elämä menee ikään kuin uusiksi kaikilla osapuolilla. Tässä tilanteessa hänen mielestään on kohtuutonta edellyttää, että vanhemmat osaisivat ajatella elämää jopa 18 vuotta eteenpäin. Puolen vuoden kuluttua tilanne on paljon helpompi arvioida. Uusi elämä on saatu käyntiin puolin ja toisin

ja lapsen tapaamissopimuksesta ja elatuksesta on saatu kokemuksia. Vanhempien keskinäiset välitkin ovat ehkä tasaantuneet.

Yksi käsittelijöistä kertoi myös, että elatustukihakemuksessa on usein maininta siitä, miksi elatustukea haetaan. Hakemuksessa saattaa olla mainittu, että entinen puoliso on jäänyt työttömäksi ja on ilmoittanut, että ei voi enää maksaa elatusapua. Hakemuksessa voi myös olla tieto siitä, että elatusvelvollinen on aloittanut vuoden kestävänsä opiskelun ja saa vain opintotukea, siksi nyt haetaan elatustukea Kelasta. Käsittelijän mukaan näissä lähiaikoina vastaan tulleissa tapauksissa ei kuitenkaan kummassakaan elatusvelvollinen ole hakenut Kelasta maksuvapautusta, vaikka siihen todennäköisesti olisi oikeus. Hakemuksista ei ilmene myöskään se, että entiset puoliset olisivat olleet yhteydessä sosiaalikeskuksen lastenvalvojaan hakeakseen elatussopimukseen muutosta.

5.2 Palveluneuvojien vastaukset

Seitsemän vakuutuspiirin palveluneuvojaa kertoi myös mielipiteensä asiasta. He työskentelevät vakuutuspiirin eri toimistoissa. Kolme muuta, joilta asiasta tiedusteltiin, eivät ehtineet vastata sähköpostikyselyyn määräajassa. Vakuutuspiirin palveluneuvojat, joita on parikymmentä, kohtaavat asiakaspalvelussa Kelan eri toimistoissa niin elatusvelvollisia kuin lasten lähivanhempia näiden asioidessa Kelassa. He neuvovat ja opastavat asiakkaita. Lähivanhemmat voivat hakea Kelasta elatustukea maksamattoman elatusavun sijaan. Elatusvelvolliset käyvät Kelassa tiedustelemassa elatusavun maksamiseen tai takaisinperintään liittyviä itseään koskevia tai yleisiä asioita, kuten maksuvapautusta koskevia asioita.

Kysymykseen, miksi elatussopimusta ei noudateta, vastasi yksi palveluneuvoja yhdellä lauseella, että kysymyksessä on joko tulottomuus, välinpitämättämyys, tietämättömyys tai katkeruus entistä puolisoa kohtaan. Kaikkien palveluneuvojien vastaukset olivat saman suuntaisia.

Toinen palveluneuvoja kertoi, että yllättävä työttömyys lamaannuttaa ihmisen. Sen jälkeen, kun huomataan, että entinen puoliso on hakenut Kelasta

elatusapu maksamattoman elatusavun sijaan, havahdutaan ja otetaan yhteyttä Kelaan ja ryhdytään miettimään, miten asiat tästä eteenpäin järjestetään. Joskus on käynyt niinkin, että kun Kelasta lähetetty kuulemiskirje maksamattomasta elatusavusta, elatusvelvollinen on toimittanut Kelaan maksutositteet ja elatusavuhakemus on osoittautunut aiheettomaksi. Yksi palveluneuvoja muisti tilanteen, jossa palkkatyössä oleva entinen puoliso oli saanut lähivanhemman vakuuttuneeksi siitä, että hänen ei tarvitse elatusapua maksaa eikä siis elatussopimustakaan tarvitse tehdä. Asia oli tullut ilmi lähivanhemman asioidessa lapsilisäasiassa Kelassa.

Kaikkien palveluneuvojien mielestä elatusapuun ja elatusapuelvelkaan liittyvät asiat ovat vaikeita. Asiaan liittyvät käsitteet, kuten maksuvapautus, lapsen saatava, takautumissaatava tms. ovat hankalia myös palveluneuvojille, eivät ainoastaan asiakkaille. Usein elatusavun takaisinperintään liittyvissä asioissa joudutaan asiakaspalvelutilanteessa ottamaan yhteyttä Kelan perintäyksikköön. Palveluneuvoja kertoi asiaa vaikeuttavan myös se, että elatusvelvollinen saattaa asua toisella paikkakunnalla kuin lapsi ja lähivanhempi. Elatusvelvollinen asioi oman kunnan Kelan toimistossa ja haluaisi muuttaa elatussopimusta oman kotikuntansa sosiaalikeskuksessa. Toisen kunnan lastenvalvoja saatetaan kokea puolueelliseksi.

Elatussopimuksen muuttamisesta neuvotaan asiakaspalvelussa. Palveluneuvojat kertoivat, että usein lähivanhempi ei ole halukas pienentämään elatusmaksua tai että sosiaalikeskuksen lastenvalvoja ei ole sitä mieltä, että tulojen lasku olisi pysyvä. Asiakkaita neuvotaan myös maksuvapautuksen hakemisessa ja nämä tilanteet voivat olla hankalia esimerkiksi yrittäjien kohdalla. Maksuvapautusta haetaan myös etukäteen, vaikka se voidaan myöntää takautuvalle ajalle. Eron jälkeen kumpikin vanhempi joutuu vastaamaan taloutensa menoista yksin, kun aiemmin maksajia on ollut kaksi. Menot tulee kuitenkin asettaa tärkeysjärjestykseen ja elatusvelvollisuus on yksi tärkeimmistä.

Määräaikaiset elatussopimukset saattavat aiheuttaa ongelmia. Asiakkaat eivät huomaa tarkistaa niiden päättymisaikaa ja ne saatetaan unohtaa uusia. Joskus

on käynyt niin, että asiakas on tullut toimistoon, kun elatustukea ei ole tullut tilille. Elatustuki maksetaan elatusavun sijaan vain sillä ajalla, kuin elatussopimus on voimassa. Jotta elatustukea voidaan taas uudelleen maksaa, tulee elatussopimus uusiksi. Palveluneuvojilla onkin nykyään tapana tarkistaa Kelaan toimitetuista elatussopimuksista niiden mahdollinen päättymisaika ja muistuttaa siitä asiakasta.

Joskus elatusvelvolliset ovat sitä mieltä, että voisivat maksaa elatusavun lapselle, mutta eivät tämän lähivanhemmalle. Koetaan, että kun elatusapu maksetaan entiselle puolisolle, raha menee entisen puolison omiin menoihin eikä lapsen elatukseen. Asiakaspalvelussa on tullut esiin myös tilanne, jossa elatusvelvollinen oli huolissaan siitä, että elatusmaksu käytetään alkoholiin eikä lapsen tarpeisiin. Joskus elatusvelvolliset kertovat ostaneensa lapselle esimerkiksi urheiluvälineitä sen sijaan, että olisivat maksaneet summan elatusmaksuna. Eräs isä oli kertonut, että hänen mielestään lapsella tulee olla kunnon urheiluvälineet, joita äiti ei kuitenkaan olisi ostanut elatusmaksulla. Elatussopimuksen noudattamista on kuitenkin elatusavun maksaminen kirjatun sopimuksen mukaisesti. Muiden kulujen maksaminen ei kuittaa elatusapua.

Kaikkien haastateltujen asiakaspalvelijoiden mielestä elatusavun laiminlyönnissä on joskus kyseessä myös kiusanteko varsinkin silloin, jos lapsen ja entisen puolison perheessä asuu uusi puoliso. Ei aina ymmärretä, että jokainen on elatusvelvollinen omista lapsistaan myös tällaisessa tilanteessa. Vanhempien välillä voi olla katkeruutta ja selvittämättömiä riitoja myös silloin, kun lapsi asuu entisen puolison kanssa kahden. Lasta koskevista asioista on vaikea sopia. Asiakaspalvelussa on tullut vastaan tilanteita, joissa lapsen huoltoon ja elatukseen liittyviä asioita on käsitelty sosiaalikeskuksessa kuukausia sen jälkeen, kun vanhemmat ovat asuneet erikseen. Elatustukea maksamattoman elatusavun sijaan voidaan maksaa vasta siitä lukien, kun elatussopimus on voimassa.

Palveluneuvojien mielestä tiedotuksella ja Kelan ja sosiaalikeskuksen yhteistyöllä saadaan nämäkin asiat sujumaan ja takaisinperintäasioita vähenemään. Yksi palveluneuvojistamme olikin sitä mieltä, että edistystä

näiden parin viime vuoden aikana on tapahtunut. Kun Kelassa kerrotaan asioista samalla tavalla, kuin sosiaalikeskuksen lastenvalvoja on jo aiemmin kertonut, asiakkaat tiedostavat elatusvelvollisuuden ja siihen liittyvät asiat entistä paremmin. Tiedotteet ja julkaisut, samoin kuin esimerkiksi Kelan internet-sivut ovat entistä havainnollisempia.

5.3 Asiakkaiden vastaukset

Asiakkaille, jotka ovat hakeneet elatustukea elatusavun sijaan, lähetettiin liitteen mukainen kysely. Asiakkaat olivat eri kunnissa asuvia vakuutuspiirin asiakkaita. Kyselyjä lähetettiin 21 ja vastauksia saatiin 13. Kolme asiakasta ilmoitti, että he eivät halua olla kyselyssä mukana. Kaksi puhelinnumeroa ei ollut enää käytössä. Yksi asiakas ei pystynyt kyselyaikana puhumaan ja kahdessa puhelinnumerossa ei vastattu kahtena eri päivänä tapahtuviin soittoyrityksiin.

Ensimmäisessä kysymyksessä tiedusteltiin lapsen ja etävanhemman kotien välimatkaa ja kahdessa seuraavassa lapsen ja etävanhemman tapaamiskertoja. Välimatka vaihteli muutamasta kilometristä miltei 200 kilometriin. Tällä etäisyydellä ei kuitenkaan ollut vaikutusta etävanhemman ja lapsen tapaamisten tiheyteen, kuten tutkimusta aloitettaessa oletettiin. Joissain tapauksissa lapsi tapasi kaukana asuvaa vanhempaa säännöllisesti joka toinen viikonloppu ja vietti kesälomalla aikaa tämän luona. Joissain tapauksissa hyvinkin lähellä asuvaa toista vanhempaansa lapsi ei tavannut lainkaan. Elatussopimuksen laiminlyönnillä ei näyttänyt olevan paljonkaan tekemistä lapsen tapaamisoikeuden kanssa. Vain kolmessa tapauksessa etävanhempi tapasi lastaan satunnaisesti. Kymmenessä tapauksessa lapsi tapasi säännöllisesti etävanhempaansa vähintään joka toinen viikonloppu.

Kysymyksessä neljä tiedusteltiin etävanhemman osallistumista lapsen arkeen esimerkiksi osallistumalla päiväkodin tilaisuuksiin tai viemällä lasta hammaslääkäriin. Pääsääntöisesti arkiset asiat hoiti lähivanhempi, joskus etävanhempi osallistui esimerkiksi päiväkodin tilaisuuksiin. Seuraavassa kysymyksessä tiedusteltiin toisen vanhemman osallistumista vaate-, lelu- tai harrastuskuluihin. Yleensä nämä hankinnat teki lähivanhempi, joskus

etävanhempi osti leluja tai harrastusvälineitä ja harvoin vaatteita. Tämän kyselyn perusteella etävanhemmat eivät kuittaisi elatusapua maksetuksi rahoittamalla lapsen muita kuluja.

Kysymyksessä kuusi tiedusteltiin vanhempien keskinäisistä väleistä eli siitä, pystyvätkö he sopimaan riittävän hyvin keskenään lasta koskevista asioista. Tähän vastattiin ”kyllä” seitsemässä tapauksessa ja ”ei” kuudessa tapauksessa. Yksi lähivanhempi ilmoitti, että kaikesta muusta pystytään sopimaan, paitsi rahasta. Toinen lähivanhempi ilmoitti, että välillä on ongelmia, mutta välillä taas kommunikointi sujuu hyvin. Muutamassa tapauksessa kommunikointi tapahtui kaikkein sujuvimmin tekstiviestillä tai sähköpostilla, muutamassa tapauksessa vanhemmat eivät kommunikoineet lainkaan keskenään.

Yksi vanhemmista kertoi, että kun elatussopimusta tehtiin sosiaalikeskuksessa, sovittiin siitä, että etävanhempi kustantaa lapsen kalliin harrastuksen jäsen- ja kausimaksut niin kauan, kuin lapsi haluaa tätä lajia harrastaa. Tätä asiaa ei kuitenkaan kirjattu erikseen lisäyksenä elatussopimukseen eikä etävanhempi tästä syystä ole koskaan harrastuslaskuja maksanut. Suullinen sopimus asiasta ei riittänyt, se olisi pitänyt kirjata sopimukseen.

Seuraavaksi tiedusteltiin lähivanhemman käsitystä siitä, miksi elatussopimusta on laiminlyöty. Neljä vastaajaa ei tiennyt syytä siihen. Viiden vastaajan mielestä syy on etävanhemman huono taloudellinen tilanne, kuten työttömyys. Neljä vastaajaa ilmoitti muita syitä, kuten kiusanteon entistä puolisoa kohtaan, elatusvelvollisen uusperheen sekä huoltajuus- ja elatusmaksuun liittyvän oikeusprosessin sekä välinpitämättömyyden.

Kysymyksessä kahdeksan tiedusteltiin sitä, saako vastaaja riittävästi tietoa elatusapuun liittyvistä asioista ja mistä tätä tietoa saa. Vastaajat asuivat eri kunnissa. Ilmeisesti tästä syystä vastaajat ilmoittivat hyvin eri tavalla saavansa riittävästi tietoa sosiaalikeskuksen lastenvalvojilta. Kolme vastaajaa ilmoitti saaneensa oikeat neuvot oikeaan aikaan lastenvalvojalta. Viisi vastaajaa ilmoitti, että lastenvalvojalta ei ole saatu riittävästi tietoa. Eräs vastaaja ilmoitti menettäneensä joiltakin kuukausilta elatusavun, koska käsittely oli hidasta.

Yksi vastaaja kertoi, että elatusapu on alun perin määritelty liian alhaiselle tasolle, koska sopimuksen tekemisellä oli kiire. Hän ajatteli, että sopimusta voidaan myöhemmin muuttaa, mutta sitä ei koskaan ole muutettu.

Viisi vastaajaa oli sitä mieltä, että tietoa saa, kun osaa kysyä ja on itse aktiivinen. Neljä vastaajaa mainitsi, että parhaita tietolähteitä ovat omat tuttavat, joilla on kokemusta näistä asioista. Internetin kautta haetaan myös tietoa. Jotkut ovat saaneet tietoa myös neuvolan kautta tai perhetyöntekijöiltä. Yksi vastaaja ilmoitti, että Kelasta ei saa riittävästi tietoa. Toinen vastaaja toivoi, että Kelassa pitäisi olla joku vastaaja nimenomaan näihin kysymyksiin. Suurin osa vastaajista ilmoitti, että Kelasta saa tietoa, kun osaa kysyä oikeat kysymykset. Ja muutama mainitsi, että Kelassa kaikki hoidetaan hyvin.

Viimeisessä kohdassa pyydettiin muita mielipiteitä tai toiveita Kelaa kohtaan. Viisi vastaajaa oli tyytyväisiä siihen, että kun nyt saa elatustuen Kelan kautta, asiat sujuvat joustavasti ja elatusvelvollinen hoitaa osuutensa Kelan kautta. Yksi vastaaja toivoi, että Kelassa voisi olla tietoa enemmänkin tarjolla. Toinen toivoi, että Kela voisi lähettää ilmoituskirjeen etukäteen, kun määräaikainen elatussopimus on päättymässä. Tällöin ei tulisi yllätyksenä se, että elatustuki päättyy. Kelan puhelinpalvelu on liian ruuhkainen ja siksi nettiasiointia pitäisi edelleen kehittää. Hakemuslomakkeiden tulisi olla selvempiä, samoin päätösten.

6 YHTEENVETO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miksi elatussopimusta ei noudateta ja voidaanko Kelassa tehdä jotain asian hyväksi esimerkiksi tiedotusta lisäämällä. Työn edetessä sen yhdeksi tavoitteeksi nousi toimia käsikirjana ja perehdytyksen apuvälineenä Kelassa. Tähän työhön on koottu tietoa useista eri lähteistä, kuten kirjallisuudesta, internetjulkaisuista, lakikokoelmista ja Kelan koulutusmateriaaleista. Myös lapsen huoltoon ja elatukseen liittyviä asioita on selvitetty tässä työssä, koska ne luovat pohjatiedon näille asioille.

Elatustuki ja elatusavun takaisinperintä siirrettiin Kelan tehtäviksi kunnilta keväällä vuonna 2009. Kolmen vuoden aikana asiakkaat ovat huomanneet, että Kela ja kuntien lastenvalvojat ovat yhteistyössä elatussopimukseen liittyvissä asioissa. Kelan asiakaspalvelussa saa samanlaiset vastaukset elatussopimukseen liittyvissä asioissa kuin kunnan lastenvalvojalta. Jos elatusapu laiminlyödään, lähivanhemmat voivat hakea Kelasta elatustukea tämän sijaan. Tällöin elatusvelvollinen suorittaa elatusavut Kelalle. Kelassa on julkaistu tiedotteita asiasta ja nettisivuja päivitetään jatkuvasti.

Kelan elatustuen käsittelijöitä ja palveluneuvojia haastatteleamalla on tullut ilmi, että elatusvelvolliset ymmärtävät aikaisempaa paremmin, että maksamaton elatusapu peritään takaisin. Kyseessä on sopimus, jota on noudatettava tai tarvittaessa sitä on muutettava. Perittävien elatustukien määrä on suuri. Kelan Tilastolliset vuosikirjat 2009 ja 2010 kertovat, että vuonna 2009 maksamaton elatusapuvelka on ollut 236,8 miljoonaa euroa. Vuonna 2010 tämä summa on ollut 235 miljoonaa euroa. Elatusapuvelkaa on vuonna 2010 peritty takaisin 68,2 miljoonaa euroa ja tämä koskee noin 70 000 lasta. Alustavan tiedon mukaan vuonna 2011 on peritty takaisin 73,7 miljoonaa euroa. Elatusapuvelan perinnästä huolehtivat Kelan perintäyksiköt ja ulosottoviranomaiset.

Kelan nettisivulla on ilmoitus, jossa kerrotaan, että Valtakunnanvoudinvirasto on tiedottanut maksuhäiriömerkintöjen laajenemisesta. 1.4.2012 alkaen pitkäkestoisesta, yli 18 kuukautta kestävästä ulosotosta tulee maksuhäiriömerkintä. Laajeneminen perustuu luottotietolain ja ulosottokaaren

muutoksiin 1.4.2010. Tämä tieto voi saada elatusavun laiminlyöneen henkilön miettimään, kannattaako elatusapu maksaa ennen kuin luottotiedot menevät. Elatusapu ei ole lapsen viikkorahan korvike tai satunnaisesti maksettava avustus entiselle puolisolle. Suomen lain mukaan vain vanhemmat ovat velvollisia elättämään omat lapsensa ja elatusapu maksetaan lapsen huoltajalle.

Johtopäätökset

Positiivisin asia tässä tutkimuksessa oli se havainto, että vaikka elatussopimusta ei aina noudatetakaan, niin lapsen oikeus siihen toiseen vanhempansa näyttää toteutuvan hyvin. Lapsen kannalta tapaamissopimuksen noudattaminen on tärkeintä. Tapaamissopimus ja elatussopimus eivät liittyneet toisiinsa, kuten alun perin oletettiin. Myöskään lapsen arkielämään osallistuminen, kuten hammaslääkäriin vieminen tai viemättä jättäminen, ei vaikuta vanhemman ja lapsen muuten säännöllisesti yhdessä viettämään aikaan.

Haastateltujen asiakkaiden, palveluneuvojien ja etuuden käsittelijöiden mielestä elatustuen laiminlyönnin suurin syy on elatusvelvollisten maksuvaikeudet. Muita syitä ovat tietämättömyys, välinpitämättömyys tai kiusanteko. Maksuvaikeuksissa voidaan helpottaa elatusvelvollisen tilannetta muuttamalla elatussopimusta. Tietämättömyyteen ja kiusantekoon voidaan vaikuttaa tiedottamisella. Elatusvelvollisuudesta ei vapaudu sillä, että jättää elatusmaksut maksamatta.

Kelassakin voitaisiin lisätä tiedotusta esimerkiksi oikeusministeriön ohjeesta, jossa kerrotaan, mitä tulee ottaa huomioon lapsen elatusapua laskettaessa. Eräs äiti kertoi entisen puolisonsa laskeneen, että heidän lapsensa syö 50 eurolla kuukaudessa. Tämän isä olisi ollut valmis maksamaan elatusapuna. Toinen äiti kertoi, että mistäpä hänen entinen miehensä voisi tietää, miten paljon lapset kuluttavat kuukaudessa, kun äiti itse on aina kaikki ostokset tehnyt. Hänen entinen miehensä piti edelleen kohtuuttomana hänelle määrättyä 160 euroa elatusapua, vaikka summa oli tarkistettu internetistäkin moneen kertaan ja oli kohtuullinen hänen palkkatasoonsa nähden.

Maksuvapautusasioissa ja elatussopimusten muuttamista koskevilla asioilla on tärkeää Kelan ja kunnan yhteistyö. Jos asiakkaalla ei ole lainkaan tuloja, ei ole mielekästä pitää voimassa elatussopimusta, joka on perustunut edeltävään palkkatuloon. Jos elatussopimusta muutetaan määräaikaisesti vaikka kokonaan ns. nollasopimukseksi, ei elatusvelvolliselle kerry elatusapuvelkaa. Tällöin Kela maksaa elatustuen eikä peri sitä myöhemmin takaisin. Tilapäisissä maksuvaikeuksissa maksuvapautus toimii samalla tavalla. Ei ole mielekästä periä takaisin elatusapua, joka on elatusvelvolliselle kohtuuton. Määräaikaisella elatussopimuksella voidaan ottaa joustavasti huomioon erilaiset tilanteet.

Yksi elatustuen käsittelijöistä ehdotti määräaikaista elatussopimusta aluksi kuuden kuukauden ajalla. Vasta tämä jälkeen tehtäisiin pysyvä sopimus. Yhden palveluneuvojan mielestä määräaikainen sopimus voi osoittautua ongelmalliseksi, koska se unohdetaan uusia. Näin kertoi myös yksi haastateltava asiakas, jolle oli käynyt niin. Toinen haastatelluista asiakkaista kertoi, että määräaikainen sopimus on umpeutunut kaksi kuukautta sitten, mutta entinen puoliso ei ole vielä suostunut allekirjoittamaan uutta sopimusta. Nyt hän ei saa Kelasta edes elatustukea.

Sopimusoikeudelliselta kannalta on tullut ilmi tässä tutkimuksessa Kelan palveluneuvojien ja myös asiakkaan kertomana se seikka, että elatussopimusta on vaikea muuttaa. Sosiaalikeskuksessa tilanteen muutosta, kuten työttömyyttä, saatetaan pitää tilapäisenä. Elatussopimuksissa on liitteenä ohjeet, joissa mainitaan: ”Elatussopimusta voidaan muuttaa, jos niissä olosuhteissa, joiden perusteella elatusapu on vahvistettu, on tapahtunut niin olennaisia muutoksia, että elatusavun muuttamista on sekä lapsen, että elatusapua suorittavan vanhemman olot huomioon ottaen pidettävä kohtuullisena.” Siitä, milloin tällainen tilanne on olemassa, ei ole sopimuksissa tarkempaa mainintaa. Lisäksi sopimusoikeudelliselta kannalta on tärkeää, että sovitut asiat kirjataan sopimukseen.

Edellä tässä opinnäytetyössä on kerrottu, että lapsella on aina oikeus saada tarvitsemansa elatus eikä lapsen elatussopimusta voida pitää sellaisena sopimuksena, että sitä ei voitaisi tarvittaessa muuttaa. On myös Litmalan

kertomana tuotu esille, että suomalaisessa järjestelmässä voitaisiin ottaa oppia Ruotsista, jossa sujuvasti on muutettu elatussopimuksia vuosikymmenten ajan. Oikeusministeriön ohjeessa mainitaan, että elatussopimuksen muutoskynnys on 15 prosenttia. Raision kaupunki onkin julkaissut 8.12.2011 nettisivuillaan tästä asiasta tiedotteen: ”Elatusavun arvioimiseksi tarvittava selvitys”. Siinä on tarkat ohjeet ja laskentaperusteet tuloille ja menoille. Tällainen perusteellinen ohje olisi tarpeellinen kaikkien elatussopimusten liitteeksi.

Elatussopimukseen liittyvissä asioissa Kelan käsittelijät voivat ottaa yhteyttä lastenvalvojiin ja lastenvalvojat voivat ottaa yhteyttä Kelan käsittelijöihin. Hyvä ja laaja yhteistyö on alkanut keväällä 2009, kun tietoja kuntien järjestelmistä on siirretty Kelan tietojärjestelmiin. Asiakkaat tietävät, että Kela tekee yhteistyötä kuntien kanssa. Myös Kelan palveluneuvojat toivovat tämän hyvän yhteistyön jatkuvan. Heidän mielestään on tärkeää, että asiakas saa samanlaisen tiedon sosiaalikeskuksesta ja Kelasta. Tämä auttaa asiakkaita ymmärtämään näitä asioita paremmin. Kelan palveluneuvojat toivovat itselleen myös jatkuvaa koulutusta elatustukiasioissa ja elatusavun takaisinperintään liittyvissä asioissa.

Tähän kyselyyn vastanneet asiakkaat toivovat Kelalta selkeitä päätöksiä ja asiakaskirjeitä. Elatustukiasiaan liittyvät käsitteet ovat vaikeita ja hankalia, joten siksi on tärkeää, että asiat kerrotaan selkeästi. Hakemuslomakkeet voisivat myös olla yksinkertaisempia ja kaikki asiat pitäisi voida hoitaa internetissä. Lisäksi he toivovat lisää tiedotusta näissä asioissa. Erotilanne on asiakkaalle aina yllättävä ja odottamaton. Hänen pitää hankkia ehkä uusi asunto tai ainakin uusia huonekaluja ja pitää järjestää arki uudelleen. Tässä tilanteessa selkeät ja helposti löydettävät tiedotteet olisivat tärkeitä. Tämä koskee sekä etävanhempaa että lähivanhempaa.

Kehittämisehdotukset

Tämä työ kattoi vain Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiirin alueen. Tässä työssä ei myöskään tiedusteltu elatusvelvollisilta sitä seikkaa, miksi elatussopimusta ei noudateta. Lisäksi tähän työhön ei ole saatu lastenvalvojien mielipiteitä asiassa. Tätä tutkimusta olisi mahdollisuus laajentaa sekä kyseltävän kohderyhmän että maantieteellisen alueen osalta. Toinen mielenkiintoinen kehittämiskohde voisi olla jonkinlainen seurantatutkimus seuraavan kolmen vuoden kuluttua. Nyt Kelassa on kokemusta elatustukeen liittyvistä asioista kolmelta vuodelta. Seuraavan kolmen vuoden kuluttua voi perittävien elatusapujen määrä olla huomattavasti pienempi tai sitten ei. Lisäksi olisi mielenkiintoista tiedustella näiltä samoilta asiakkailta, että onko Kela onnistunut täyttämään heidän toiveensa - edes osaksi.

7 LÄHTEET

Aaltonen A. 2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki: Edita Publishing Oy. Saatavissa myös <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/8198.pdf>.

Aaltonen A. & Auvinen M. 2010. Lapsiriitojen sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa. Lakimies 7-8/2010. Saatavissa myös <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/7471.pdf>

Auvinen, M. 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Yliopistollinen väitöskirja. Oikeustieteellinen tiedekunta. Turun yliopisto. Helsinki: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 272.

Elatustukilaki 29.8.2008/580.

Gottberg, E. 1997. Lapsen huolto, huoltoriidat ja pakkotäytäntöönpano. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, yksityisoikeuden julkaisusarja A:93.

Gottberg, E. 2004. Oikeudenkäyntikuluista lapsia koskevista asioista. Teoksessa Prosessi-oikeudellisia erityiskysymyksiä. Turku: Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Gottberg, E. 2008. Perhesuhteet ja lainsäädäntö. 4. muuttamaton lisäpainos. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, yksityisoikeuden sarja A:117.

Hemmo, M. 2005. Oikeudellisen riskienhallinnan perusteita. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja.

Isyyslaki 5.9.1975/700

Jaakkola, T. & Sorsa, K. 2005. Liiketoiminnan sopimukset. Helsinki: Edita.

Karttunen, T.: Koivunen K.; Laasanen, H. ; Sippel L. ; Uitto T. & Valtonen M. 2008. Juridiikan perusteet. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kela 2010. Elatustuki. Maksuvapautus takautumissaatavan perinnästä 12/2010.

Kela 2011 a. Elatusavun perintä. Koulutusohje 1/2011.

Kela 2011 b. Elatustuki. Koulutusohje 21.3.2011.

Kelan Tilastollinen vuosikirja 2009. Elatusavun perintä elatusvelvollisilta 2009.Viitattu 27.3.2012. [http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vk_09_pdf/\\$File/Vk_09.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vk_09_pdf/$File/Vk_09.pdf?OpenElement)

Kelan Tilastollinen vuosikirja 2010. Elatusavun perintä elatusvelvollisilta 2010.Viitattu 27.3.2012, [http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vk_10_pdf/\\$File/Vk_10.pdf?OpenElement](http://www.kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Vk_10_pdf/$File/Vk_10.pdf?OpenElement)

KKO 1993:116. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 27.9.1993. Lapsen elatus.

KKO 2003:104. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 10.11.2003. Oikeudenkäyntikulut. Lapsen elatus.

KKO 2003:105. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 10.11.2003. Oikeudenkäyntikulut. Lapsen elatus.

KKO 2010:37. Korkeimman oikeuden ennakkopäätös 7.6.2010. Lapsen elatus.

Lakikokoelmat 2008. Perhe ja perintö. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Laki lapsen elatuksesta 5.9.1975/704.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.

Litmala, M. (toim.) 2002. Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY lakitieto.

Niemi, A. 2007. Riittävä elatus, lapsen kuukausittaisen elatusavun suuruuden arvioiminen. Pro gradu – tutkielma. Oikeustieteellinen tiedekunta, Turku: Turun yliopisto, Saatavissa myös <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/4802?archive=1&type=gradut>

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeusministeriö 2007. 2007:2 Ohje lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseksi. Viitattu 17.8.2011 <http://www.om.fi/1182265240526>

Saarnilehto, A. 2009. Sopimusoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum

Salminen, S. 2009. Sovinto lapsen elatusavusta, Defensor Legis N:o 2/2009. Viitattu 15.5.2011 http://edilex.fi/lakikirjasto/defensor_legis/6008

Salminen, S. 2007. Lapsen elatus – elatusvelvollisen maksukyky. Oikeustieto 2007/4. Viitattu 10.1.2012 <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/5472.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriön kuntainfo 7/2010. Elatusapujen ja elatustukien määrät nousevat 1.1.2011 Viitattu 20.8.2011. <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/view/1547270>

Sorsa, K. 2006. Kansainvälinen kauppa- ja EU:n sopimusoikeuden yhtenäistäminen. DefensorLegis N:o 1/2006. Viitattu 20.1.2012 <http://www.edilex.fi/lakikirjasto/5136.pdf>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2011. Lapsen elatus ja huolto 2010. Viitattu 10.8.2012 http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr18_11.pdf

Tilastokeskus 2011. Perheet tyypeittäin 1950–2010. Viitattu 15.6.2011 http://www.stat.fi/til/perh/2010/perh_2010_2011-05-27_tie_001_fi.html

Saatekirjeet

KANSANELÄKELAITOS

TIEDOTE

Varsinais-Suomen vakuutuspiiri

16.3.2012

KYSELY LAPSEN ELATUSSOPIMUSTA KOSKEVASSA ASIASSA

Tuula Grönroos tekee opinnäytetyötä Turun ammattikorkeakoulun juridiikan linjalla lapsen elatussopimusasiassa. Tarkoituksena on selvittää, voidaanko Kelassa esimerkiksi tiedotuksella vaikuttaa elatussopimukseen liittyvissä asioissa. Kysely lähetetään Varsinais-Suomen vakuutuspiirin alueelta elatustukea elatusavun sijaan hakeneille 21 asiakkaalle, jotka on valittu otoksella. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista.

Sinut on valittu mukaan tutkimukseen, joka toteutetaan puhelinhaastattelukyselynä. Lyhyt kysely on tämän kirjeen liitteenä.

Vastausten tietoja käsittelee vain opinnäytetyöntekijä ja Kelan työntekijä Tuula Grönroos. Tietoja käytetään vain tähän tutkimukseen. Tulokset analysoidaan siten, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Koko materiaali hävitetään yhteenvedon tekemisen jälkeen, viimeistään 31.3.2012.

Antamasi tiedot eivät vaikuta Kelan sinulle myöntämiin etuuksiin nyt tai vastaisuudessa. Lisätietoja saat vakuutuspiirin johtajalta tai vakuutuspiirin perhe-etuuksien palvelupäällikkö Sari Rantaselta, puh. 040 3565 011

Seija Tamminen

Vakuutuspiirin johtaja

puh: 040 5708751

Tuula Grönroos

TUTKIMUS

Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiiri

Turun ammattikorkeakoulu

KYSELY LAPSEN ELATUS SOPIMUSTA KOSKEVASSA ASIASSA

Hyvä elatustuen hakija

Olen Turun ammattikorkeakoulun juridiikan opiskelija ja työskentelen Kelassa. Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiirin toimeksiannosta teen opinnäytetyötäni elatussopimuksen noudattamisesta. Kelasta haetaan elatustukea esimerkiksi silloin, kun toinen vanhempi on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Sinun osoitteesi ja puhelinnumerosi on saatu elatustukihakemuksesta.

Tavoitteenani on selvittää, voidaanko esimerkiksi Kelan tiedotusta lisäämällä vaikuttaa siihen, että elatussopimuksia noudatettaisiin. Vai johtuuko elatussopimuksen laiminlyöminen jostain ihan muusta seikasta? Onko sinun mielestäsi riittävästi tietoa saatavilla elatussopimuksen muuttamista koskevista asioista? Tiedätkö, että Kelasta voi hakea maksuvapautusta, jos tulot tilapäisesti laskevat?

Pyydän sinua miettimään kyselylomakkeen kysymyksiä. Soitan sinulle viikon kuluessa tämän kirjeen päiväyksestä. Tällöin voit ilmoittaa minulle, haluatko olla mukana tutkimuksessa. Otan vastaan vastauksesi ja kommenttisi puhelimesta. Jos soitan sopimattomaan aikaan, voimme sopia sinulle paremmin sopivan ajankohdan.

Tutkimukseen on Kelan myöntämä lupa numero 19/522/2012. Vastaukset käsitellään täysin luottamuksellisesti ja nimettöminä. Vastausten yhteenvedon tekemisen jälkeen vastauslomakkeet hävitetään, niitä ei arkistoida missään. Yhteenvedossa ei myöskään mainita vastaajien nimiä eikä yhteenvedosta voi päätellä yksittäisen vastaajan henkilökohtaisia asioita. Opinnäytetyöni on saatavilla Turun ammattikorkeakoulusta sähköisessä muodossa kesällä 2012.

Vastauksesi on tärkeä, kiitos yhteistyöstä!

Tuula Grönroos

puh: 040 5100750, 050 5566 863

Kyselylomake

Tuula Grönroos

Turun ammattikorkeakoulu

Kelan Varsinais-Suomen vakuutuspiiri

KYSELYLOMAKE

Kuinka pitkä on lapsen ja etävanhemman kodin välimatka? _____ km.

1 Kuinka usein lapsesi ja etävanhempi tapaavat toisiaan?

a _____ kertaa viikossa

b _____ kertaa kuukaudessa

c _____ kertaa vuodessa

2 Viettääkö lapsi aikaa etävanhemman luona usein koko viikonlopun?

a _____ kertaa kuukaudessa

b _____ kertaa vuodessa

3 Viekö myös toinen vanhempi lasta esimerkiksi hammaslääkärille tai neuvolaan tai osallistuu päiväkodin tai koulun tilaisuuksiin?

kyllä _____ ei _____

4 Maksaako toinen vanhempi lapsen vaate-, lelu- tms. kuluja? kyllä _____ ei _____

5 Millainen on teidän keskinäinen suhteenne vanhempina, toisin sanoen pystyttekö sopimaan riittävän hyvin lasta koskevista asioista keskenänne? kyllä _____ ei _____

6 Onko elatussopimuksen laiminlyönnille mielestäsi jokin tietty alkamisajankohta tai erityinen syy?

_____

7 Saatko riittävästi tietoa elatusapuun liittyvistä asioista (Kelasta, lastenvalvojalta, jostain muualta)?

_____

1. Voit kertoa omin sanoin mielipiteesi, jos haluat lisätä asiaan jotain, mitä ei ole kysytty tai jota muuten haluat kommentoida

_____